

Regeringens proposition 2017/18:59

Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

Prop.
2017/18:59

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 30 november 2017

Margot Wallström

Morgan Johansson
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner. Det föreslås att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt i åtalsregeln om förolämpning. Det föreslås också ett tillägg så att det uttryckligen framgår att det är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2018, förutom ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken som föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	6
3	Ärendet och dess beredning	10
4	Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner.....	10
4.1	Begreppen transperson och cisperson	10
4.2	Det nuvarande straffrättsliga skyddet för transpersoner och behovet av reform	11
4.3	Hets mot transpersoner kriminaliseras	15
4.4	Diskriminering på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck kriminaliseras	23
4.5	Området för allmänt åtal vid föroläpning utvidgas	26
4.6	Straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken förtydligas	27
5	Begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck i diskrimineringslagen.....	30
6	Rasbegreppet.....	32
6.1	Straffrättsliga bestämmelser, bestämmelser om straffrättsligt samarbete och utlänningslagen	32
6.2	Lagar som berörs av EU:s dataskyddsreform.....	35
7	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	37
8	Konsekvenser av förslagen	38
8.1	Ekonomiska konsekvenser	38
8.2	Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män.....	38
9	Författningskommentar.....	39
9.1	Förslaget till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen.....	39
9.2	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	39
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103)	46
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	55
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	89
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	90
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	108

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 30 november
2017 114

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i tryckfrihetsförordningen,
2. lag om ändring i brottsbalken.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 6 § tryckfrihetsförordningen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2017/18:49

Föreslagen lydelse

7 kap.

6 §

Som tryckfrihetsbrott anses hets mot folkgrupp som innebär att någon hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse *eller* sexuell läggning.

Som tryckfrihetsbrott anses hets mot folkgrupp som innebär att någon hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsöverskridande identitet eller uttryck.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 5 §, 16 kap. 8, 9 och 14 a §§ och 29 kap. 2 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

5 §¹

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning,
3. förolämpning *mot någon* med anspelning på *hans eller hennes* ras, hudfärg, *nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse, eller*
4. *förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes sexuella läggning.*
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, *eller*
3. förolämpning med anspelning på ras, hudfärg, *nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck.*

Har förtal riktats mot en avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon och, om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§ att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat till detta.

16 kap.

8 §²

Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse *eller sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst*

Den som i *ett* uttalande eller i *ett* annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för *en* folkgrupp eller *en* annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, *sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck,*

¹ Senaste lydelse 2014:222.

² Senaste lydelse 2002:800.

två år eller om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömande* av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Om brottet är grovt döms för grov hets mot folkgrupp till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömningen* av om brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

9 §³

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes* ras, hudfärg, *nationella eller etniska ursprung eller* trosbekännelse genom att inte gå *honom eller henne* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *innehär* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes* ras, hudfärg, *nationella eller etniska ursprung eller* trosbekännelse genom att vägra *honom eller henne* tillträde till sammankomsten eller tillställ-

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, *nationell eller etniskt ursprung*, trosbekännelse, *sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck* genom att inte gå *personen* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *har* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, *nationellt eller etniskt ursprung*, trosbekännelse, *sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck* genom att vägra *personen* tillträde till sam-

³ Senaste lydelse 2008:569.

ningen på de villkor som gäller för andra.

Om någon som avses i första-tredje styckena på sätt som där sägs diskriminerar annan på grund av hans eller hennes sexuella läggning, döms likaledes för olaga diskriminering.

mankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

14 a §⁴

År brott som i 14 § första stycket sägs att anse som grovt, skall för grovt dobbleri dömas till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om verksamheten bedrivits yrkesmässigt, omfattat avsevärda belopp eller eljest varit av särskilt farlig art.

Om brott som avses i 14 § är grovt, döms för grovt dobbleri till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om verksamheten bedrivits yrkesmässigt, omfattat avsevärda belopp eller annars varit av särskilt farlig art.

29 kap.

2 §⁵

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarligare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *könsöverskridande identitet eller uttryck* eller annan liknande

⁴ Senaste lydelse 1982:1061.

⁵ Senaste lydelse 2010:370.

omständighet, eller

Prop. 2017/18:59

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019 i fråga om 16 kap. 8 § och i övrigt den 1 juli 2018.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 31 juli 2014 att en särskild utredare skulle överväga om det straffrättsliga skyddet för transpersoner ska stärkas, om begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck ska ändras i de författningar där det förekommer och om orden ras och rasmässig ska utmönstras ur lagstiftningen (dir. 2014:115).

Utredningen, som antog namnet Utredningen om transpersoners straffrättsliga skydd m.m., överlämnade i december 2015 betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103). Betänkandet har remissbehandlats.

En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2015/09589/L5).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 22 juni 2017 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*. Regeringen följer i allt väsentligt Lagrådets synpunkter. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 4–6.

I propositionen tillkommer förslag om ändring av 16 kap. 14 a § brottsbalken. Ändringen, som saknar samband med propositionens övriga förslag, är av rättelsekaraktär. Förslaget är författningstekniskt och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Lagrådets yttrande har därför inte inhämtats.

4 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

4.1 Begreppen transperson och cisperson

Synen på vilka som omfattas av begreppet transperson varierar. I propositionen används begreppet som ett paraply- eller samlingsbegrepp utan skarpa avgränsningar. Begreppet kan sägas avse personer som har eller har haft en könsidentitet eller ett könsuttryck som tidvis eller alltid skiljer sig från samhällets norm för den könstillhörighet som ursprungligen har tilldelats dem från, riktiga eller oriktiga, biologiska utgångspunkter.

Transpersonsbegreppet kan exempelvis omfatta personer som identifierar sig som icke-binära (personer som inte upplever att könsindelningen kvinna/man passar dem eller som inte vill, kan eller tycker att det är viktigt att definiera sig i fråga om kön), transvestiter (personer som ibland eller alltid använder kläder och andra attribut som avviker från samhällets normer för det kön som tilldelats dem) och transsexuella. Transsexuella kan beskrivas som personer som har en annan könsidentitet än den som tilldelats dem vid födseln. Vissa transsexuella, men

inte alla, har en vilja att förändra kroppen helt eller delvis, t.ex. med hormonbehandling eller kirurgi. Även intersexpersoner inkluderas ibland i transpersonsbegreppet. Intersex är en benämning som används för att förklara tillstånd där den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön. Begreppet intersex innefattar ett stort antal kroppsliga tillstånd. Exempelvis kan det röra sig om ett barn som föds med tvetydiga könsorgan, men det är inte alltid som ett intersexuellt tillstånd är tydligt eller upptäcks vid födseln. Eftersom intersexualism inte behöver ha någon koppling till normbrytande könsidentitet eller könsuttryck är det inte alltid självklart att inbegripa intersexpersoner i begreppet.

Ibland används begreppet cisperson för att beskriva personer som inte faller in under begreppet transperson. Med cispersoner avses vanligtvis personer vars juridiska och biologiska kön stämmer överens och alltid har stämt överens med deras könsidentitet och könsuttryck.

4.2 Det nuvarande straffrättsliga skyddet för transpersoner och behovet av reform

Transpersoner nämns i dag inte i hatbrottslagstiftningen ...

Lagstiftning om hatbrott m.m.

Brottsbalken innehåller fyra bestämmelser som syftar till att ge ett särskilt skydd för gärningar riktade mot personer eller grupper på grund av exempelvis dessa personers eller grupperns etniska ursprung. Det är bestämmelserna om

- hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § (som också utgör ett tryck- och yttrandefrihetsbrott enligt 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen och 5 kap. 1 § första stycket yttrandefrihetsgrundlagen),
- olaga diskriminering i 16 kap. 9 §,
- den åtalsregel i 5 kap. 5 § som innebär att åklagaren under vissa förutsättningar får väcka åtal för förolämpning trots att detta brott enligt huvudregeln inte får åtalas av någon annan än målsäganden samt
- den straffskärpningsregel i 29 kap. 2 § 7 som innebär att det som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt ska beaktas om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.

Straffskärpningsregeln och bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering anger de gärningar som brukar betecknas som hatbrott.

Någon grund som uttryckligen avser transpersoner finns inte i bestämmelserna, även om straffskärpningsregeln är utformad så att den kan tillämpas på transpersoner utan att det direkt framgår av lagtexten. Enligt förarbetena är transvestism och transsexualism sådana liknande omständigheter som omfattas av straffskärpningsregeln (prop. 2001/02:59 s. 57 och 61).

När sexuell läggning lades till som en grund i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och straffskärpningsregeln diskuterades om utvidgningen inte borde omfatta även transpersoner. En minoritet i den kommitté vars betänkande låg till grund för lagändringarna anförde i ett särskilt yttrande att det fanns goda skäl att även inkludera transpersoner i den föreslagna kriminaliseringen (Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. – straffansvarets räckvidd, SOU 2000:88 s. 304). Under remissbehandlingen av betänkandet beklagade RFSL (Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter, då Riksförbundet för sexuellt likaberättigande) och RFSU (Riksförbundet för sexuell upplysning) att transpersoner inte omfattades av den föreslagna utvidgningen av bestämmelserna om hets mot folkgrupp. RFSL föreslog att exempelvis könsidentitet skulle läggas till som en grund i hetsbestämmelserna och även i straffskärpningsregeln.

I den efterföljande propositionen föreslog regeringen en utvidgning av bestämmelserna om hets mot folkgrupp så att bestämmelserna även skulle omfatta hot och andra uttryck för missaktning med anspelning på sexuell läggning, samt att brott med motiv att kränka på grund av sexuell läggning uttryckligen skulle anges som en försvårande omständighet i straffskärpningsregeln (prop. 2001/02:59). Beträffande frågan om även transpersoner skulle inkluderas i utvidgningen av hetsbestämmelserna anförde regeringen att den inte ifrågasatte att enskilda transpersoner ofta drabbas av hot, våld och andra kränkningar. Regeringen noterade samtidigt att hets mot folkgrupp inte tar sikte på dessa sorters övergrepp mot enskilda, utan på hets mot kollektivt bestämda grupper. Även om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp, saknades det enligt regeringen belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten. I fråga om straffskärpningsregeln anförde regeringen att straffmättningsreglerna i brottsbalken inte bör vara annat än exemplifierande och att omständigheter av alltför specifik karaktär därför inte bör tillföras (prop. 2001/02:59 s. 38 f. och 57).

Intresseorganisationer har även efter utvidgningen av hetsbestämmelserna och ändringen i straffskärpningsregeln drivit frågan om att transpersoner ska omfattas av bestämmelserna. Frågan har också väckts i flera riksdagsmotioner.

... trots att transpersoner utsätts för brott i stor omfattning och därför är i behov av ett fullgott skydd även i straffrätten

Transpersoners utsatthet i samhället

Det finns flera studier som rapporterar om svåra levnadsvillkor för transpersoner i Sverige. I sådana studier finns uppgifter om att kränkningar, som i vart fall till viss del torde kunna betecknas som brottsliga, är vanligt förekommande. Ett exempel är Folkhälsomyndighetens rapport Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner – En rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige (2015) som bygger på den

hittills största svenska folkhälsoenkät som riktats till transpersoner. Enligt rapporten känner få transpersoner att de helt kan leva enligt sin könsidentitet. Över hälften av respondenterna anger att de minst en gång under de senaste tre månaderna blivit utsatta för kränkande behandling eller bemötande och ungefär var femte anger att de någon gång har varit utsatta för våld på grund av sin transerfarenhet. Över en tredjedel svarar att de har blivit utsatta för psykiskt våld under de senaste tolv månaderna. Endast hälften av respondenterna anger att de har ett bra eller mycket bra allmänt hälsotillstånd, vilket är en lägre andel jämfört med befolkningen i allmänhet baserat på den nationella folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor (HLV) från 2014. Cirka en femtedel av respondenterna svarar att de har ett dåligt allmänt hälsotillstånd. Detta svar är också vanligare bland respondenterna jämfört med befolkningen i stort baserat på HLV.

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter genomförde 2012 en webbenkät som besvarades av över 93 000 hbt-personer (dvs. homosexuella, bisexuella och transpersoner), varav 6 771 transpersoner (EU LGBT survey – European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey – Main results, 2014 s. 23). I en särskild rapport görs en närmare analys av de svar som transpersoner lämnar. 34 procent svarar att de har upplevt våld eller hot om våld under de senaste fem åren. Av de 374 personer som uppger att de bor i Sverige svarar 10 procent att de blivit attackerade eller hotade med våld det senaste året på ett sätt som får dem att tro att det skedde, helt eller delvis, på grund av att de uppfattades som transpersoner. Vidare svarar 49 procent av de som anger att de bor i Sverige att de känt sig diskriminerade eller trakasserade de senaste tolv månaderna på grund av att de uppfattas som transpersoner och 22 procent anger att de har blivit trakasserade. (Being Trans in the European Union – Comparative analysis of EU LGBT survey data, s. 24 f., 51 f., 64 f. och 105.)

Polisanmälningar med transfobiska motiv

Det är svårt att veta hur utbredd den brottslighet är som riktar sig mot människor i deras egenskap av transpersoner. I den officiella kriminalstatistiken görs ingen klassificering med anledning av att brottsoffret är transperson och det är därför inte möjligt att dra några slutsatser om förekomsten av t.ex. anmälningar om hot och våld mot transpersoner ur den statistiken. Av Brottsförebyggande rådets (Brå) statistik över polis-anmälningar med identifierade hatbrottsmotiv framgår att det för 2013 identifierades uppskattningsvis 45 anmälningar med transfobiska motiv. För 2014 identifierades uppskattningsvis drygt 70 anmälningar med transfobiska motiv och för 2015 uppskattades antalet anmälningar till drygt 60 stycken. Det bör dock noteras att det s.k. mörkertalet är stort vid hatbrott. Det handlar dels om hatbrott som inte anmäls till polisen, dels om hatbrott som anmäls men som av olika skäl ändå inte kommer med i statistiken, exempelvis när hatbrottsmotivet inte uppmärksammas i anmälningarnas fritext. Enligt Brå är det också troligt att en del transfobiska händelser redovisats som hatbrott på grund av sexuell läggning (Hatbrott 2013 s. 22 f. och 100 f., Hatbrott 2014 s. 24 f. och 102 f. och Hatbrott 2015 s. 27 f. och 112 f.).

Regeringens arbete för att stärka hbtq-personers rättigheter utgår från den nationella strategin för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Regeringen har också beslutat en nationell plan mot rasism och liknande former av fientlighet och hatbrott. Planen omfattar homofobi, bifobi och transfobi.

Regeringen har vidtagit ett antal åtgärder som syftar till att stärka transpersoners rättigheter. Den 12 oktober 2017 beslutade regeringen om ett uppdrag till Folkhälsomyndigheten om att genomföra en fördjupningsstudie samt fördela medel rörande psykisk hälsa och suicidprevention riktad till transpersoner (dnr S2017/05586/FS). Parallellt med detta uppdrag beslutade regeringen också att avsätta medel så att kommuner och landsting kan ansöka om statsbidrag via Socialstyrelsen för att öka kunskapen om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners situation för 2017. Regeringen beslutade den 9 november 2017 en lagrådsremiss i vilken det föreslås en ny lag om statlig ersättning till personer som har fått ändrad könstillhörighet fastställd enligt 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall och som därmed drabbats av det numera upphävda kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga för att få ändrad könstillhörighet fastställd. Vidare har regeringen aviserat ny modern lagstiftning utifrån den enskildes rätt att definiera sin könstillhörighet. Därutöver kan nämnas att Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner har haft i uppdrag att utifrån befintlig kunskap göra en bred kartläggning av transpersoners villkor och situation i samhället och föreslå konkreta insatser som bidrar till förbättrade levnadsvillkor och ett tryggare livsutrymme för transpersoner. I betänkandet *Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor* (SOU 2017:92) lämnas ett antal förslag som syftar till att förbättra transpersoners situation. Det kan också nämnas att det inom Regeringskansliet pågår beredning av betänkandet *Olika vägar till föräldraskap* (SOU 2016:11). I betänkandet föreslås bl.a. att särskilda regler ska införas om föräldraskapet för fall där personer får barn efter en ändring av könstillhörigheten. Detta innebär bl.a. att en man som föder barn ska anses som barnets far. En kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst ska anses som barnets mor.

Lagstiftningen bör ses över

Som framgår ovan finns tydliga indikationer på att transpersoner utsätts för brott i stor utsträckning, vilket talar för att även det straffrättsliga regelverket bör stärkas. Regeringen anser mot denna bakgrund att det finns starka skäl att se över bl.a. hatbrottslagstiftningen för att säkerställa att transpersoner har ett fullgott skydd även i straffrätten.

Regeringens förslag: Brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp utvidgas så att den även omfattar hot mot och uttryck för missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck. Motsvarande ändring görs i tryckfrihetsförordningen.

Brottsbeteckningen grov hets mot folkgrupp införs för brottsbalksbrottets grova grad.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att den nya grunden ska avse könsidentitet eller könsuttryck. Utredningen föreslår inte att brottsbeteckningen grov hets mot folkgrupp ska införas.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag eller har inga invändningar mot det. Vad gäller förutsättningarna för en kriminalisering saknar *Brottsförebyggande rådet* en grundligare kartläggning av problemets omfattning och *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser att det är en brist att betänkandet inte innehåller några överväganden i fråga om behovet av kriminalisering och inskränkning av tryck- och yttrandefriheten vad gäller kränkande agerande som riktar sig mot cispersoner.

I fråga om den lagtekniska utformningen – där begreppet könsidentitet eller könsuttryck enligt utredningen ska förstås på samma sätt som i förslaget till definition i diskrimineringslagen (2008:567) (se avsnitt 5) – anser JO att det är oklart vilka gärningar som riktar sig mot cispersoner som omfattas av det straffbelagda området samt att utredaren har underskattat de praktiska konsekvenserna av dessa oklarheter. JO är mot den bakgrunden mycket tveksam till om de föreslagna ändringarna uppfyller de krav på tydlighet och förutsägbarhet som måste ställas på straffbestämmelser. Även *Svenska Journalistförbundet* och *Tidningsutgivarna (TU)* invänder att definitionen av könsidentitet och könsuttryck är otydlig och TU säger sig inte kunna tillstyrka denna. *Justitiekanslern* däremot anser att en viss oklarhet kan uppstå för den som läser lagtexten utan tillgång till förarbetena men att detta inte bör innebära några problem i rättstillämpningen och att det är svårt att finna ett bättre och tydligare uttryckssätt. Se avsnitt 4.6 angående att *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* efterfrågar ett förtydligande av om intersexpersoner omfattas av grunden könsidentitet eller könsuttryck.

Brottsförebyggande rådet anser att effekterna bör följas upp och utvärderas. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)* och *RFSL Ungdom*, som välkomnar förslagen, anser att ytterligare undersökningar och forskning krävs för att belysa omfattningen av den transfobi som drabbar transpersoner. *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* efterlyser en utredning av det straffrättsliga skyddet vad gäller andra grunder och anför att exempelvis personer med funktionsnedsättning inte har ett adekvat straffrättsligt skydd.

Bakgrund: Kränkande eller hotfulla uttalanden med anspelning på att någon är transperson kan vara straffbara t.ex. enligt bestämmelserna om olaga hot, förolämpning eller förtal (4 kap. 5 § och 5 kap. 1–3 §§ brotts-

balken). Att bland allmänheten uppmana till våld eller andra brottsliga gärningar mot transpersoner kan vara straffbart som uppvigling (16 kap. 5 § brottsbalken). De nämnda brotten utgör även tryck- och yttrandefrihetsbrott enligt 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen (TF) och 5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Med de redaktionella ändringar som föreslås i propositionen Ändrade mediegrundlagar (prop. 2017/18:49) kommer de berörda tryckfrihetsbrotten att finnas i 7 kap. 2–5 §§ TF.

Däremot finns det i dag inte någon kriminalisering av hot mot eller uttryck för missaktning för transpersoner som grupp av det slag som brottet hets mot folkgrupp tar sikte på. För hets mot folkgrupp döms enligt 16 kap. 8 § brottsbalken, 7 kap. 4 § 11 TF (7 kap. 6 § TF enligt förslag i prop. 2017/18:49) och 5 kap. 1 § första stycket YGL den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning. Straffet är fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter. För grovt brott är straffet fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna, bl.a. yttrandefriheten. Yttrandefriheten beskrivs som en frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor (1 § första stycket 1). I fråga om tryckfriheten och motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, television och i vissa liknande överföringar, offentliga uppspelningar ur en databas samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar gäller tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen (1 § andra stycket).

Förslaget att kriminalisera ytterligare gärningar som hets mot folkgrupp innebär begränsningar av yttrandefriheten. Enligt 21 § får sådana begränsningar göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett dem och inte heller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som en av folkstyrelsens grundvalar. I 23 § anges därutöver att yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten göras endast om särskilt viktiga skäl föranleder det. Vid bedömningen av vilka begränsningar som får göras ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

Yttrandefriheten skyddas även av artikel 10 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Rätten till yttrandefrihet enligt konventionen innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inbland-

ning och oberoende av territoriella gränser. Av artikeln framgår dock också att utövandet av yttrandefriheten får underkastas sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till bl.a. den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller annans goda namn och rykte eller rättigheter. Artikel 10 har aktualiserats i svensk rättspraxis avseende hetsbrottet och Högsta domstolen har funnit att en konventionsenlig tolkning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp gör att bestämmelsen bör tolkas mer restriktivt än vad förarbetena anger (NJA 2005 s. 805 och NJA 2006 s. 467).

Motsvarande föreskrifter om rimliga inskränkningar i yttrandefriheten återfinns även i andra för Sverige bindande konventioner, bl.a. artikel 19 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

En viktig del av skyddet för tryck- och yttrandefriheten enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen är att ingripanden på grund av innehållet i yttranden i de medier som omfattas av dessa grundlagar endast får ske om tryck- respektive yttrandefrihetsbrott föreligger. I 7 kap. 4 och 5 §§ TF finns en fullständig uppräknning av de gärningar som utgör tryckfrihetsbrott. Genom en hänvisning i 5 kap. 1 § första stycket YGL utgör dessa gärningar också yttrandefrihetsbrott. För ansvar för tryck- och yttrandefrihetsbrott krävs att gärningen även är straffbar enligt vanlig lag. Det brukar uttryckas så att ”dubbel täckning” krävs för att ett brott ska vara straffbart som tryck- och yttrandefrihetsbrott. Tryckfrihetsförordningen gäller tryckta skrifter, t.ex. dagstidningar och böcker. Yttrandefrihetsgrundlagen gäller vissa andra medier, t.ex. radio och tv samt dvd- och cd-skivor. Uttalanden på internet skyddas av yttrandefrihetsgrundlagen i de fall de omfattas av den s.k. databasregeln i 1 kap. 9 § YGL. I första hand omfattar regeln webbplatser som drivs av traditionella massmedieföretag (automatiskt grundlagsskydd) men även andra aktörer kan få grundlagsskydd genom att ansöka om utgivningsbevis (frivilligt grundlagsskydd). Det kan t.ex. vara bloggar som bedrivs i en liten skala, tidningar som bara publiceras på internet och andra företag som tillhandahåller information på internet.

Enligt den s.k. instruktionen (1 kap. 4 § TF och 1 kap. 5 § YGL) bör den som ska döma över missbruk av tryck- eller yttrandefriheten eller på annat sätt vaka över att respektive grundlag efterlevs betänka att friheterna utgör en grundval för ett fritt samhällsskick, uppmärksamma syftet mer än framställningssättet och hellre fria än fälla.

Det har ansetts som en utgångspunkt att ändring i brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp förutsätter att även motsvarande bestämmelse i tryckfrihetsförordningen ändras (prop. 1986/87:124 s. 34; se också mer generella uttalanden om förhållandet mellan tryckfrihetsförordningen och vanlig lag i SOU 2001:28 s. 416 f. och SOU 2004:114 s. 181 f.). Kriminalisering av yttranden på områden som skyddas av det särskilda grundlagsskyddet för tryck- och yttrandefrihet har alltid skett med eftertanke och stor återhållsamhet. Det krävs starka skäl för att göra en grundlagsändring och den bör vara påkallad av ett påtagligt behov.

I sammanhanget kan det nämnas att Europarådets ministerkommitté 2010 antog en icke-bindande rekommendation om åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

där medlemsstaterna uppmanas att vidta åtgärder mot bl.a. hatbrott och hatpropaganda ("hate speech") på grund av sexuell läggning och könsidentitet (rekommendation CM/Rec[2010]5). Enligt rekommendationen bör medlemsstaterna förbjuda hatpropaganda mot homosexuella, bisexuella och transpersoner och se till att brottsmotiv som anknyter till sexuell läggning eller könsidentitet kan beaktas som en försvårande omständighet.

Skälen för regeringens förslag

Det finns behov av att kriminalisera hets mot transpersoner

Transpersoner som grupp har i dag inte något skydd mot sådana hot och uttryck för missaktning som är straffbara som hets mot folkgrupp. Som konstaterats ovan finns det på ett allmänt plan anledning att överväga att tillerkänna transpersoner ett ökat skydd i hatbrottslagstiftningen. För att det ska komma i fråga att utvidga hetsbrottet, med den begränsning i grundlagarnas och Europakonventionens skydd för yttrandefriheten och tryckfriheten som detta innebär, krävs det emellertid ett mer påtagligt behov av en sådan ändring. En första förutsättning är att det i praktiken förekommer hetspropaganda mot transpersoner som är av det slaget att den skulle vara brottslig om transpersoner ingick bland de grupper som skyddas av hetslagstiftningen.

Eftersom hets mot transpersoner inte är straffbelagt kan brottsstatistiken inte ge någon indikation om hur vanligt förekommande sådan propaganda är. Det finns inte heller någon sådan mer grundlig kartläggning av problemets omfattning som *Brottsförebyggande rådet* gärna hade sett. Det kan dock i vart fall konstateras att hetspropaganda mot transpersoner förekommer i praktiken. I kommentarsfält på bl.a. rasistiska webbplatser har utredningen funnit vad den beskriver som ett betydande antal exempel på uttalanden kring att hbt-personer generellt och transpersoner specifikt är undermåliga, onaturliga, omoraliska, sjuka och perverterade. Utredningen uppger också att det är vanligt att agitationen mot hbt-personer generellt och transpersoner specifikt kopplas ihop med pedofili. Enligt utredningens bedömning skulle vissa av de uttalanden som den har tagit del av kunna utgöra hets av det slag som avses i bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Även om det inte går att säga något bestämt om i vilken omfattning hets mot transpersoner förekommer innebär transpersoners utsatta situation att sådan hets när den förekommer måste ses som mycket problematisk. Därutöver bör det beaktas att förekomsten av hets mot transpersoner kan tänkas öka i takt med att transpersoner blir mer synliga i samhället.

För en kriminalisering av hets mot transpersoner talar också det utredningen har funnit om att agitation mot transpersoner inte sällan ingår i och blandas med agitation mot hbt-personer i allmänhet och argument kring sexuell läggning. *Diskrimineringsombudsmannen* framhåller att kunskapen om skillnaden mellan å ena sidan könsidentitet eller könsuttryck och å andra sidan sexuell läggning generellt sett är låg och att det vid diskriminering enligt diskrimineringslagen förekommer att skillnaden inte är klar för den som diskriminerar. Även när det gäller hets kan det tänkas att den som hotar eller uttrycker missaktning många gånger inte har klart för sig på vilken eller vilka grunder han eller hon hetsar. Det

finns därför anledning att tro att en kriminalisering av hets mot transpersoner skulle bidra till att åstadkomma ett mer effektivt skydd också vad gäller hets mot homo- och bisexuella.

Regeringen ser mot denna bakgrund ett tydligt behov av att utvidga straffansvaret för hets mot folkgrupp så att det även omfattar hets mot transpersoner. Inte heller *Lagrådet*, som avstyrker lagrådsremissens förslag av skäl som behandlas nedan, motsätter sig att gruppen transpersoner ges ett stärkt straffrättsligt skydd.

Det är befogat att begränsa yttrandefriheten och tryckfriheten enligt grundlagarna och Europakonventionen

Intresset av att skydda utsatta grupper mot hot och uttryck för missaktning är ett ändamål för vilket det, med hänsyn till bl.a. enskildas anseende eller förebyggandet och beivrandet av brott, är möjligt att under de förutsättningar som redovisas ovan begränsa yttrandefriheten enligt såväl regeringsformen som Europakonventionen. Som nämnts har också Europarådets ministerkommitté uppmanat medlemsstaterna att förbjuda hatpropaganda mot bl.a. transpersoner. Att kriminalisera hets mot transpersoner kan inte anses gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranleder begränsningen. En sådan kriminalisering sträcker sig inte heller så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen, vetenskapens frihet, religionsfriheten eller människors frihet att sluta sig samman för att hävda uppfattningar som inte stämmer med majoritetens. En kriminalisering innebär däremot ett fullt godtagbart krav på att transpersoners rättigheter och den grundläggande demokratiska principen om alla människors lika värde ska respekteras vid utövandet av yttrandefriheten. Regeringen anser därför att de skäl som talar för att kriminalisera hets mot transpersoner som grupp väger tyngre än intresset av att behålla yttrandefriheten oförändrad i detta avseende.

När det specifikt gäller behovet av kriminalisering på det område som skyddas av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen kan det konstateras att de exempel på hets mot transpersoner som utredningen har identifierat utgörs av uttalanden på internet. Sådana uttalanden har potential att få en särskilt stor spridning och det är därför mycket angeläget att de motverkas. Uttalanden på internet kan under vissa förutsättningar falla under yttrandefrihetsgrundlagens skydd. Genom en ansökan om utgivningsbevis kan exempelvis en blogg ges grundlagsskydd med stöd av yttrandefrihetsgrundlagens bestämmelser. För att ett utgivningsbevis ska utfärdas ställs vissa krav av formellt slag, men det görs inte någon prövning av de tänkta yttrandenas innehåll eller av verksamhetens karaktär innan utgivningsbevis beviljas. För att en bestämmelse om hets mot transpersoner ska vara effektiv behöver därför motsvarande ändring göras i tryckfrihetsförordningens brottskatalog, vilket innebär att gärningen blir straffbar som tryckfrihetsbrott enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsbrott enligt yttrandefrihetsgrundlagen.

Det finns därför förutsättningar för att kriminalisera hets mot transpersoner såväl inom tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden som i brottsbalken.

I lagrådsremissen föreslog regeringen att bestämmelserna om hets mot folkgrupp skulle utvidgas så att bestämmelserna inte bara skyddar gruppen transpersoner utan omfattar alla oavsett könsidentitet eller könsuttryck. Ett skäl för detta var att en sådan utformning inte pekar ut transpersoner på ett sätt som innebär att bestämmelsen kan uppfattas som att den är skriven med ett avvikarperspektiv. Utredningens förslag var utformat på samma sätt. Detta var något som välkomnades särskilt av *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *RFSL Ungdom* och *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer*. Att lagrådsremissens förslag inte utformades som ett minoritetsskydd innebar också att den lagtekniska lösningen anknöt till hur hetsbrottets övriga grunder är utformade. Det kan i det sammanhanget noteras att frågan om huruvida den nuvarande bestämmelsen ska uppfattas som att den enbart skyddar minoriteter har varit föremål för viss diskussion, främst med anledning av att Justitiekanslern (JK) i ett antal beslut har bedömt att syftet vid tillkomsten av brottet hets mot folkgrupp var att tillförsäkra minoritetsgrupper av skilda sammansättningar och bekännare av olika trosuppfattningar ett rättsskydd (se t.ex. beslut den 5 november 2003, dnr 3217-03-30). JK har därför uttalat att det fallet att någon uttrycker kritik mot svenskar inte torde ha varit avsett att träffas av straffstadgandet. Frågan berörs inte i de äldre förarbetena till hetsbestämmelserna. I lagstiftningsärenden har det dock antagits att de nuvarande grunderna inte ska uppfattas som ett minoritetsskydd. När hets mot homosexuella som grupp skulle kriminaliseras valdes således uttrycket sexuellt läggning, som omfattar såväl hetero- som homo- eller bisexuell läggning, med motiveringen att den lagtekniska utformningen av utvidgningen borde ske på ett sätt som stämmer överens med utformningen av bestämmelsen i övrigt (prop. 2001/02:59 s. 39 f.). Det kan också noteras att riksdagen 2013 avslög motioner som efterfrågade en översyn av hetsbrottet i syfte att säkerställa att även svenskar omfattas av det. Riksdagen biföll därmed förslaget i Justitiekanslerns yttrande, i vilket utskottet med hänvisning till förarbetsuttalanden anförde att det torde stå klart att brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp omfattar de situationer som efterfrågas i motionerna och att det därför inte var nödvändigt med något tillkännagivande till regeringen om att bestämmelsen bör ses över (bet. 2012/13:JuU10). Mot bakgrund av att JK:s uttryckssätt avviker från förarbetsuttalanden uttalar JK i sitt remissvar över de nu aktuella lagförslagen att det, för det fall frågan åter skulle bli aktuell, finns skäl för JK att noga överväga innebörden av sitt tidigare ställningstagande och utformningen av framtida beslutsskäl.

Med hänsyn till att det i praktiken främst är gruppen transpersoner som är i behov av skyddet mot hets kan det, trots det som nyss sagts, diskuteras om det är lämpligt att utforma bestämmelsen så att den omfattar alla oavsett könsidentitet eller könsuttryck. Som *Riksdagens ombudsmän* påpekar görs utredningens överväganden i fråga om behovet av en utvidgad kriminalisering och motsvarande begränsning i tryck- och yttrandefriheten främst i förhållande till kränkande agerande som riktar sig mot transpersoner. *Lagrådet* anser att de ovan redovisade skälen för

att låta bestämmelsen omfatta alla inte kan tillmätas betydelse i sammanhanget. Enligt Lagrådets mening är det tveksamt om intresset att skydda gruppen transpersoner gör det nödvändigt att begränsa yttrandefriheten så långt som föreslogs i lagrådsremissen. Det kan enligt Lagrådet ifrågasättas om det är förenligt med regeringsformens krav att låta regleringen omfatta all könsidentitet och allt könsuttryck.

Enligt regeringen är frågeställningen i princip densamma som när grunden sexuell läggning infördes i bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Att uttrycket sexuell läggning valdes i stället för homosexuell läggning innebär att homosexuella inte fått en speciallagstiftning utan att alla människor skyddas på ett likartat sätt. Även om det i det lagstiftningsärendet inte gavs underlag för att det förelåg behov av skydd för andra än homosexuella fann Lagrådet att detta fick godtas (prop. 2001/02:59 s. 39 och 82). Det är alltså inte uteslutet att låta bedömningen styras av behoven hos den grupp som den nya lagstiftningen huvudsakligen avser att skydda, samtidigt som lagstiftningen utformas så att den skyddar alla lika. Det som Lagrådet i förevarande lagstiftningsärende anför i denna del utgör enligt regeringen därför inte i och för sig något hinder mot den konstruktion som förordades i lagrådsremissen.

Lagrådet invänder emellertid också mot den lagtekniska lösning som föreslogs i lagrådsremissen och avstyrker lagrådsremissens förslag om att införa grunden könsidentitet eller könsuttryck i bl.a. bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Enligt Lagrådet skulle förslaget innebära att frågan om en viss handling är straffbar eller inte blir beroende av en många gånger oklar och flytande gräns mellan en handling som riktar sig mot kön och en handling som avser könsidentitet eller könsuttryck. Lagrådet anser att det är högst betänkligt ur legalitetssynpunkt.

Det är enligt regeringen av största vikt att den nya grunden uppfyller de krav på en tydlig avgränsning av det straffbara området som gäller för all straffrättslig lagstiftning. Frågan om gränsdragningen mot kön – som inte omfattas av hetslagstiftningen – diskuterades ingående i lagrådsremissen mot bakgrund av de farhågor som några remissinstanser ger uttryck för i detta avseende. *Tidningsutgivarna* anför att könsidentitet eller könsuttryck har getts en alltför vid innebörd som kan ge upphov till gränsdragnings- och tillämpningssvårigheter och *Svenska Journalistförbundet* beskriver definitionen som otydlig. Enligt *Riksdagens ombudsmän* är det oklart vilka gärningar som riktar sig mot cispersoner som skulle komma att omfattas av det straffbelagda området och även vilka slags gärningar som inte omfattas.

I lagrådsremissen konstaterades att det av den i lagrådsremissen föreslagna definitionen i diskrimineringslagen, som borde vara vägledande även för tolkningen av uttrycket i brottsbalken, var klart att diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck är något annat än diskriminering på grund av kön, dvs. på grund av att någon är man eller kvinna. När det gäller andra än transpersoner angavs att det visserligen torde kunna vara svårt att bevisa att det rör sig om hets med anspelning på just könsidentitet eller könsuttryck och inte på kön. Att sådana bevissvårigheter kan tänkas uppkomma bedömdes dock inte innebära att den föreslagna grunden inte skulle vara tillräckligt precis till sin innebörd. Lagrådet kommer emellertid till motsatt slutsats och menar att

svårigheterna inte kan avfärdas med en hänvisning till att det blir en bevisfråga.

Den kritik som har framkommit är enligt regeringen sammantaget sådan att den inte går att bortse från. Uttrycket könsidentitet eller könsuttryck bör därmed inte användas. Med hänsyn till svårigheterna att avgränsa en bestämmelse som skyddar alla lika bör paragraferna i stället begränsas så att de endast skyddar transpersoner.

Begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck förekommer i diskrimineringslagstiftningen

Lagrådet anger att ett sätt att åstadkomma en lagtekniskt godtagbar ordning kan vara att låta bestämmelserna omfatta ”könsöverskridande identitet eller uttryck”.

Könsöverskridande identitet eller uttryck har utgjort en civilrättslig diskrimineringsgrund sedan diskrimineringslagen infördes och förekommer även i annan lagstiftning på området. Begreppet har mött kritik sedan det infördes. Kritiken har i huvudsak gått ut på att formuleringen är skriven med ett avvikarperspektiv, dvs. att den utgår från en uppfattning om en norm och definierar dem som inte följer denna. Även definitionen av könsöverskridande identitet eller uttryck har kritiserats, bl.a. för att vara otydlig när det gäller vilken personkrets som omfattas av diskrimineringsgrunden. Begreppet definieras i 1 kap. 5 § första stycket diskrimineringslagen som att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön.

Som framgår ovan bedöms det vara nödvändigt att begränsa bestämmelserna så att de endast skyddar transpersoner. Bestämmelser som enbart skyddar en del av befolkningen kan i någon mening alltid sägas ha ett avvikarperspektiv. Med hänsyn till den kritik som har riktats mot uttryckssättet i diskrimineringslagen finns det ändå skäl att överväga att beskriva transpersoners könsidentitet och könsuttryck på något annat sätt än som könsöverskridande. Mot bakgrund av hur begreppet transpersoner kan förklaras i allmänna termer (se avsnitt 4.1) kan det t.ex. övervägas om det skulle gå att låta den nya grunden omfatta könsidentitet eller könsuttryck som inte överensstämmer med det vid födseln tilldelade könet. Det finns emellertid betydande nackdelar med en sådan lösning. Bland annat skulle det uppkomma bevisvårigheter vad gäller gärningsmannens kunskap om vilket kön som ursprungligen har registrerats för en person. Även andra lösningar som skulle kunna komma i fråga bedömer regeringen vara förenade med svårigheter, bl.a. såtillvida att de är för oprecisa för att kunna användas i den straffrättsliga lagstiftningen.

Slutsatsen blir att den nya grunden bör omfatta könsöverskridande identitet och uttryck, ett uttryck som har förts fram av Lagrådet och som redan förekommer i lagstiftning. Det kan i sammanhanget framhållas att det inte är nödvändigt att ge begreppet exakt samma innebörd i straffrätten som den som framgår av diskrimineringslagens definition. Hur begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck är avsett att förstås i straffrätten behandlas i författningskommentaren.

Slutligen ifrågasätter *Uppsala universitet* om ordet folkgrupp allttjämt passar för att beskriva dem som hetsbrottet omfattar. Hetsbestäm-

melserna har tidigare ändrats genom att ”annan sådan grupp av personer” lagts till vid sidan av ”folkgrupp” (prop. 1981/82:58). Mot bakgrund av detta och att uttrycket folkgrupp eller annan sådan grupp av personer redan i dag omfattar t.ex. homosexuella ser regeringen inte något problem med att även fortsättningsvis använda ordet folkgrupp i bestämmelserna.

Brottsrubriceringen grov hets mot folkgrupp bör införas

När brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp nu ändras finns det skäl att även införa en särskild brottsbeteckning för den grova graden av brottet. Liksom vid tidigare ändringar av motsvarande slag är syftet att det tydligt ska framgå när en gärning hör till brottets grova grad och straffskalan för det grova brottet därmed är tillämplig (se t.ex. prop. 2015/16:113 s. 79 f., prop. 2016/17:108 s. 36 och prop. 2016/17:131 s. 72 f.).

4.4 Diskriminering på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck kriminaliseras

Regeringens förslag: Bestämmelsen om olaga diskriminering utvidgas till att även omfatta diskriminering på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck.

Bestämmelsen utvidgas också genom att diskrimineringen inte längre ska behöva grundas på förhållanden hos den diskriminerade. Därigenom kommer även misstagsfall och diskriminering på grund av omständigheter som gäller en annan person än den diskriminerade att omfattas.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att den nya grunden ska avse könsidentitet eller könsuttryck.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag eller har inga invändningar mot det. *Malmö tingsrätt* anser att den personkrets som ska omfattas av diskriminering på grund av förhållanden hos en annan person närmare bör definieras. Se avsnitt 4.3 angående *Riksdagens ombudsmäns (JO)* synpunkt avseende behovet av kriminalisering vad gäller gärningar som riktar sig mot cispersoner, synpunkter från *JO*, *Svenska Journalistförbundet*, *Tidningsutgivarna* och *Justitiekanslern* om begreppet könsidentitet eller könsuttryck samt synpunkter från *Brottsförebyggande rådet*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *RFSL Ungdom* och *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* om behovet av ytterligare utrednings- eller forskningsarbete. Se avsnitt 4.6 angående att *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* efterfrågar ett förtydligande av om intersexpersoner omfattas av grunden könsidentitet eller könsuttryck.

Bakgrund: För olaga diskriminering döms enligt 16 kap. 9 § brottsbalken en näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung,

trotsbekännelse eller sexuella läggning genom att inte gå honom eller henne till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra. Vad som sägs om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar och på den som är anställd i allmän tjänst eller har ett allmänt uppdrag. För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare som diskriminerar någon på någon av de grunder som anges ovan genom att vägra honom eller henne tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år. Enligt 5 kap. 2 § andra stycket lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete är utländska tjänstemän som utför uppgifter i Sverige enligt den lagen ansvariga för olaga diskriminering enligt 16 kap. 9 § brottsbalken på motsvarande sätt som den som är anställd i svensk allmän tjänst.

Skälen för regeringens förslag

Det finns behov av att kriminalisera diskriminering av transpersoner

Transpersoner hör i dag inte till de individer som skyddas av bestämmelsen om olaga diskriminering. Som konstaterats i avsnitt 4.2 finns det på ett allmänt plan anledning att överväga att tillerkänna transpersoner ett ökat skydd i hatbrottslagstiftningen. Regeringen ser också ett specifikt behov av att låta transpersoner omfattas av det straffrättsliga diskrimineringsskyddet.

En indikation på att diskriminering mot transpersoner förekommer i viss omfattning är de anmälningar om diskriminering enligt de civilrättsliga bestämmelserna i diskrimineringslagen som kommer in till Diskrimineringsombudsmannen (DO). DO, som kan föra talan i domstol i mål om diskriminering enligt diskrimineringslagen för en enskild som medger det, fick under åren 2009–2014 in ett tiotal anmälningar om händelser inom arbetslivet på grunden könsöverskridande identitet eller uttryck. Utanför arbetslivet har DO under samma period fått in ett åttiotal anmälningar, varav de flesta rör hälso- och sjukvård och tillgång till varor och tjänster. Även om den straffrättsliga bestämmelsen om olaga diskriminering enbart delvis träffar samma situationer som den civilrättsliga diskrimineringslagstiftningen visar anmälningarna att diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck förekommer. Vidare framgår av den rapport från Folkhälsomyndigheten som nämns i avsnitt 4.2 att en betydande andel transpersoner anser sig ha blivit utsatta för diskriminering och avstår från aktiviteter av rädsla för diskriminering. Denna bild bekräftas av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheters rapport *Being Trans in the European Union* där 49 procent av de som anger att de bor i Sverige svarar att de känt sig diskriminerade eller trakasserade de senaste tolv månaderna på grund av att de uppfattas som transpersoner. I sitt remissvar rapporterar *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* också om att organisationens medlemsföreningar i sina verksamheter möter transpersoner som har utsatts för diskriminering.

Skyddet för transpersoner bör åstadkommas genom att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till i bestämmelsen om olaga diskriminering. Uttrycket könsöverskridande identitet eller uttryck bör ha samma betydelse i denna bestämmelse som i bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Genom förslaget tillmötesgår synpunkter från *Lagrådet*, som avstyrker att det i lagrådsremissen föreslagna uttrycket könsidentitet eller könsuttryck förs in i bestämmelsen.

*Även misstagsfall och diskriminering på grund av en annan persons
hudfärg etc. ska kriminaliseras*

Bestämmelsen om olaga diskriminering gäller den som diskriminerar någon på grund av "hans eller hennes" hudfärg etc. Det innebär att den inte omfattar misstagsfall. I förarbetena nämns att om en näringsidkare diskriminerar någon med utgångspunkt i exempelvis en felaktig uppfattning om att en kund är av en viss "ras", är bestämmelsen inte tillämplig (prop. 1970:87 s. 40). Vidare innebär bestämmelsens utformning att den inte heller omfattar diskriminering på grund av att någon annan omfattas av någon av grunderna, såsom när en person diskrimineras på grund av att personens partner är av ett visst etniskt ursprung.

Regeringen anser att bestämmelsen bör utvidgas till att omfatta även de nämnda fallen. Diskriminering är enligt regeringens uppfattning straffvärd även om gärningsmannen har misstagit sig om exempelvis någons trosbekännelse eller sexuella läggning. Det bör därför vara gärningsmannens motiv att diskriminera som avgör om diskrimineringen är brottslig eller inte. Frågan får särskild betydelse i och med att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till i bestämmelsen. Det finns en utbredd okunskap om skillnaden mellan sexuell läggning och könsidentitet eller könsuttryck vilket innebär att det inte torde vara ovanligt att transpersoner antas vara homosexuella oavsett vilken sexuell läggning de faktiskt har. Ett misstag i det avseendet bör inte medföra att diskriminering av en transperson går ostraffad. Det är också angeläget att de rättstillämpande myndigheterna kan inrikta sig på gärningsmannens uppfattning om en persons könsöverskridande identitet eller sexuella läggning. Som *Diskrimineringsombudsmannen* framhåller ska de rättstillämpande myndigheterna inte behöva utreda vilken könsidentitet eller sexuell läggning den diskriminerade faktiskt har, något som kan vara mycket känsligt. En utvidgning av bestämmelsen som innebär att det saknas anledning att ställa frågor om detta bör därför kunna bidra till en ökad benägenhet att anmäla brott.

Enligt regeringens uppfattning saknas det också skäl att göra skillnad på om motivet för förolämpningen hänför sig till omständigheter hos den diskriminerade eller hos en annan person. Det bör således vara straffbart som olaga diskriminering att t.ex. diskriminera ett barn på grund av att barnet har en förälder som är transperson. *Malmö tingsrätt* anför att den personkrets som kommer att omfattas bör definieras så att det avsedda tillämpningsområdet klargörs. Regeringen ser inte något behov av ett sådant klargörande. Det avgörande bör vara att någon har blivit diskriminerad och att grunden till diskrimineringen är ras, hudfärg, nationellt

eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Om exempelvis en persons hudfärg utgör ett skäl för gärningsmannen att diskriminera en tredje person bör det vara tillräckligt för straffansvar, oavsett vilken relation de båda personerna har till varandra.

Utvidgningen bör göras genom att ”hans eller hennes” tas bort ur bestämmelsen. Därmed behöver diskrimineringen inte längre grundas på förhållanden hos den diskriminerade.

4.5 Området för allmänt åtal vid förolämpning utvidgas

Regeringens förslag: Förolämpning med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck ska kunna falla under allmänt åtal enligt den särskilda åtalsregeln om rasistisk och liknande förolämpning.

Åtalsregeln utvidgas också genom att förolämpningen inte längre ska behöva anspela på förhållanden hos den förolämpade. Därigenom kommer även misstagsfall och förolämpning med anspelning på omständigheter som gäller en annan person än den förolämpade att omfattas.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att den nya grunden ska avse könsidentitet eller könsuttryck.

Remissinstanserna: Se avsnitt 4.3 angående *Riksdagens ombudsmäns synpunkter på uttrycket könsidentitet eller könsuttryck samt synpunkter från Brottsförebyggande rådet, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), RFSL Ungdom och Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* om behovet av ytterligare utrednings- eller forskningsarbete. Se avsnitt 4.6 angående att *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* efterfrågar ett förtydligande av om intersexpersoner omfattas av grunden könsidentitet eller könsuttryck.

Bakgrund: Trakasserier mot transpersoner kan falla under olika straffbestämmelser, däribland förolämpning. Till skillnad från t.ex. olaga hot och ofredande faller förolämpning med grund i att någon är transperson inte under allmänt åtal, eftersom förolämpning som utgångspunkt endast får åtalas av målsäganden och allmänt åtal bara får ske under vissa begränsade förutsättningar (5 kap. 5 § första stycket brottsbalken).

Vad gäller förolämpning krävs för allmänt åtal att det är fråga om förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning (punkt 2), med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse (punkt 3) eller med anspelning på hans eller hennes sexuella läggning (punkt 4). Därutöver krävs att brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller i annat fall att målsäganden angett brottet till åtal. Det krävs också att åtal anses påkallat från allmän synpunkt.

Förolämpning med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck ska kunna falla under allmänt åtal

Enligt Brottsförebyggande rådets senaste hatbrottsrapporter hör ärekränkingsbrott till de vanligaste brotten bland anmälda brott med transfobiska motiv. Även om antalet identifierade anmälningar med sådana motiv inte är särskilt stort finns det, som anges i dessa rapporter, goda skäl att anta att mörkertalet är stort.

Det är viktigt att samhället tar avstånd från olika slags fördomsfullt uttryckande mot transpersoner. Mot bakgrund av att transpersoner som grupp är obenägne att anmäla brott är det tydligt att transpersoner som utsatts för förolämpning kan behöva det stöd som det innebär att en åklagare tar sig an deras sak. Regeringen anser därför att förolämpning mot transpersoner bör kunna falla under allmänt åtal.

Bestämmelsen bör utvidgas genom att det anges att även förolämpning med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck ska kunna falla under allmänt åtal. Uttrycket könsöverskridande identitet eller uttryck ska ha samma betydelse i denna bestämmelse som i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och om olaga diskriminering. Genom förslaget tillmötesgås synpunkter från *Lagrådet*, som avstyrker att det i lagrådsremissen föreslagna uttrycket könsidentitet eller könsuttryck förs in i bestämmelsen.

Även vid förolämpning mot transpersoner ska det krävas dels att målsäganden anger brottet till åtal alternativt att målsäganden är under arton år, dels att åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Även misstagsfall och förolämpning med anspelning på en annan persons hudfärg etc. ska kunna falla under allmänt åtal

Åtalsregeln gäller i dag förolämpning mot någon på grund av exempelvis "hans eller hennes" hudfärg. Det innebär att den inte kan tillämpas i fall där gärningsmannen felaktigt antar att en person har t.ex. en viss trosbekännelse och inte heller vid förolämpning med anspelning på hudfärg eller någon annan omständighet hos en annan person än den förolämpade. Av motsvarande skäl som de som anförts beträffande olaga diskriminering anser regeringen att bestämmelsen bör utvidgas till att omfatta även de nämnda fallen. Utvidgningen bör göras genom att "någons" och "hans eller hennes" tas bort ur bestämmelsen. Därmed behöver förolämpningen inte längre anspela på förhållanden hos den förolämpade.

4.6 Straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken förtydligas

Regeringens förslag: Straffskärpningsregeln i brottsbalken om rasistiska och liknande kränkande motiv förtydligas genom att det uttryckligen anges att det är en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att den nya grunden ska avse könsidentitet eller könsuttryck.

Remissinstanserna: *Uppsala universitet* anser att utredningens förslag kan genomföras men pekar på att ju fler omständigheter som nämns explicit i bestämmelsen, desto större är risken för att rättstillämpningen styrs mot dessa och att andra omständigheter inte beaktas i tillräcklig grad. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* påpekar att intersexualism primärt handlar om biologiskt kön och att det därför behöver förtydligas om intersexpersoner omfattas av grunden könsidentitet eller könsuttryck. Se avsnitt 4.3 angående *Riksdagens ombudsmåns* synpunkter på uttrycket könsidentitet eller könsuttryck samt synpunkter från *Brottsförebyggande rådet*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *RFSL Ungdom* och *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* om behovet av ytterligare utrednings- eller forskningsarbete.

Bakgrund: I 29 kap. 1 § brottsbalken finns en allmän bestämmelse om straffmätning. Straff ska enligt första stycket bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan och efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Enligt andra stycket ska vid bedömningen av straffvärdet beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.

I 29 kap. 2 § brottsbalken finns en uppräknig av omständigheter som ökar ett brotts straffvärde. Enligt punkt 7 ska det, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas som en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet. Den personkrets som skyddas av denna straffskärpningsregel motsvarar i första hand den krets som också skyddas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken. Straffskärpningsregeln tar dock inte bara sikte på kränkningar av grupper utan också på kränkningar av individer. Bestämmelsen sträcker sig dessutom längre än den om hets mot folkgrupp på så sätt att den också avser kränkningar på grund av ”annan liknande omständighet”.

Skälen för regeringens förslag: Trots att det inte framgår av lagtexten anses straffskärpningsregeln redan i dag skydda transpersoner. Uppräkningen av skyddade grupper och personkretsar är inte uttömmande och bestämmelsen har ansetts ge domstolarna möjlighet och anledning att beakta om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller en grupp på grund av exempelvis transvestism eller transsexualism (se prop. 2001/02:59 s. 57).

Eftersom de omständigheter som anges i bestämmelsen endast är exemplifierande finns det, som *Uppsala universitet* framhåller, för varje försvårande omständighet som nämns uttryckligen en risk för att tolkningen av lagrummet snävas in mer än vad som är avsett. Det finns därför anledning att noga överväga om fler omständigheter ska anges uttryckligen i bestämmelsen. Som konstaterats är transpersoner i stort be-

hov ett stärkt straffrättsligt skydd. Ett förtydligande av straffskärpningsregeln skulle innebära en tydligare markering av att kränkningar av trans-fobiskt slag bör ägnas särskild uppmärksamhet vid straffvärdebedömningen. Det bör också medverka till att sådana omständigheter blir uppmärksammade och att bevisning om dessa säkras redan på förundersökningstadiet (jfr prop. 1993/94:101 s. 22). Ett tillägg i straffskärpningsregeln ligger därmed väl i linje med den utvidgning av det straffrättsliga skyddet för transpersoner som regeringen föreslår i tidigare avsnitt. Det finns också ett värde i att hatbrottsbestämmelserna utformas i så stor likhet med varandra som möjligt. Regeringen instämmer därför inte med *Lagrådet*, som med hänvisning till att det redan nu är en försvårande omständighet att kränka transpersoner menar att det saknas skäl för den föreslagna ändringen. Det kan i sammanhanget tilläggas att införandet av grunden sexuell läggning inte heller ansågs innebära någon saklig förändring i förhållande till gällande rätt utan gjordes i förtydligande syfte (prop. 2001/02:59 s. 57 och 61). Som ett förtydligande och i konsekvens med de tidigare föreslagna ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering anser regeringen därför att det uttryckligen bör anges att det är en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck.

Straffskärpningsregeln bör även i fortsättningen enbart vara exemplifierande. Genom att den således alltfjämt ska omfatta även ”annan liknande omständighet” kommer bestämmelsen att kunna tillämpas exempelvis vid brott med motiv att kränka intersexpersoner. Intersex är, som framgår av avsnitt 4.1, en benämning som används för att förklara tillstånd där den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön. Även om intersexpersoner ibland inkluderas i transpersonsbegreppet handlar, som *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* påpekar, intersexualism primärt om biologiskt kön. Könsöverskridande identitet handlar dock inte om detta utan om en persons mentala kön eller självupplevda könsbild, medan könsöverskridande uttryck avser yttre manifestationer i form av t.ex. kläder och kroppsspråk. Grunden könsöverskridande identitet eller uttryck tar således inte direkt sikte på biologiska förhållanden. Diskrimineringsgrunden könsidentitet eller könsuttryck i diskrimineringslagen anses omfatta intersexuella (prop. 2007/08:95 s. 496). Mot bakgrund av den straffrättsliga legalitetsprincipen bedömer regeringen det däremot som tveksamt om grunden kan tillämpas på det sättet i de straffrättsliga bestämmelserna. Det blir dock ytterst upp till rättstillämparen att i det enskilda fallet avgöra om ett motiv för brottet har varit att kränka på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Eftersom straffskärpningsregeln utgår från motivet för brottet är det avgörande om gärningsmannen har uppfattat att en intersexperson har en könsöverskridande identitet eller ett könsöverskridande uttryck och låtit sig motiveras av detta (jfr även vad som sägs om misstagsfall i avsnitt 4.4 och 4.5). Under alla omständigheter kan dock intersexualism ses som en sådan ”liknande omständighet” som omfattas av straffskärpningsregelns tillämpningsområde.

5 Begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck i diskrimineringslagen

Regeringens bedömning: Begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uthyrning av arbetstagare bör för närvarande inte ändras.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ska ersättas med ”könsidentitet eller könsuttryck” och att definitionen i diskrimineringslagen ska lyda ”en persons identitet eller uttryck i form av kläder, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande med avseende på kön”.

Remissinstanserna: De flesta av de remissinstanser som yttrar sig tillstyrker förslagen eller har inga invändningar mot dem. Att det föreslagna begreppet inte har ett avvikarperspektiv välkomnas särskilt av *Justitiekanslern*, *Socialstyrelsen*, *Barnombudsmannen*, *Universitets- och högskolerådet*, *Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning)*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Svenska Journalistförbundet*, *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* och *RFSL Ungdom*. *Migrationsverket*, som välkomnar förslaget, beskriver det som mer neutralt än den nuvarande skrivningen.

Riksdagens ombudsmän (JO), som uttrycker tveksamhet till att införa begreppet könsidentitet eller könsuttryck i den straffrättsliga lagstiftningen, har ingen invändning mot att det används i de nu aktuella lagarna. Enligt JO är den gränsdragningsproblematik som kan uppkomma mellan diskrimineringsgrunderna kön respektive könsidentitet eller könsuttryck i detta sammanhang av underordnad betydelse eftersom båda grunderna omfattas av bestämmelserna. *Svenska Journalistförbundet* och *Tidningsutgivarna (TU)* tillstyrker att könsidentitet eller könsuttryck används men invänder att definitionen är otydlig och TU säger sig inte kunna tillstyrka definitionen. *Umeå tingsrätt* föreslår att definitionen ska utformas så att det tydligare framgår att såväl identitet som uttryck ska ha avseende på kön. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* efterfrågar ett förtydligande av vilken diskrimineringsgrund intersexpersoner och transpersoner ska omfattas av.

Skälen för regeringens bedömning: Könsöverskridande identitet eller uttryck har utgjort en civilrättslig diskrimineringsgrund sedan diskrimineringslagen infördes. Begreppet förekommer även i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen, där det används i en bestämmelse som anger ombudsmannens uppgifter, i skollagen (2010:800), där det används i en hänvisning till bestämmelser i diskrimineringslagen, samt i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare, där det förekommer i en definition i vilken det anges att vissa villkor som avser skydd mot diskriminering anses som grundläggande arbets- och anställningsvillkor. Därutöver förekommer det i ett antal förordningar. Begreppet definieras i 1 kap. 5 § första stycket diskrimineringslagen som att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt

ger uttryck för att tillhöra ett annat kön. Det är avsett att ha samma betydelse i de andra lagar där det förekommer.

Begreppet har mött kritik sedan det infördes. Kritiken har i huvudsak gått ut på att den valda formuleringen är skriven med ett avvikarperspektiv, dvs. att den utgår från en uppfattning om en norm och definierar dem som inte följer denna. Under remissbehandlingen framhöll också ett flertal remissinstanser att det finns goda skäl att frånga den nuvarande diskrimineringsgrundens avvikarperspektiv. Regeringen instämde i detta och föreslog i lagrådsremissen att ”könsöverskridande identitet eller uttryck” i aktuell lagstiftning skulle ersättas med ”könsidentitet eller könsuttryck” som anknyter till samma aspekter på kön – identitet och uttryck – men omfattar alla människor. Utredningens förslag var utformat på samma sätt. Vidare föreslog regeringen, i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag, att begreppet skulle definieras i diskrimineringslagen som en persons identitet med avseende på kön, eller uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande.

Lagrådet anser att lagrådsremissens förslag skulle medföra tillämpningsproblem. Den i lagrådsremissen föreslagna diskrimineringsgrunden skulle omfatta även den som anser sig ha en identitet som stämmer överens med det biologiska könet, vilket enligt *Lagrådet* är en situation som redan täcks av diskrimineringsgrunden kön. Vidare skulle enligt *Lagrådet* större rättsliga problem uppkomma vid tillämpningen av de regler som ska gälla för kön men inte för könsidentitet eller könsuttryck. I övrigt hänvisar *Lagrådet* till vad som har anförts om den straffrättsliga lagstiftningen (se avsnitt 4). Även *Svenska Journalistförbundet* och *Tidningsutgivarna* har varnat för tillämpningssvårigheter.

I lagrådsremissen diskuterades avgränsningen mot grunden kön. Regeringen konstaterade att diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck är något annat än diskriminering på grund av kön, dvs. diskriminering på grund av att någon är man eller kvinna med den definition som används i diskrimineringslagen. Beträffande *Lagrådets* kritik att lagrådsremissens förslag skulle medföra tillämpningsproblem anser regeringen att det ligger mycket i *Riksdagens ombudsmäns* synpunkt att den gränsdragningsproblematik som kan uppkomma mellan diskrimineringsgrunderna kön respektive könsidentitet eller könsuttryck i detta sammanhang är av underordnad betydelse eftersom båda grunderna omfattas av bestämmelserna i diskrimineringslagen. Det kan i sammanhanget även framhållas att det inte är nödvändigt att använda samma uttryck för transpersoner i diskrimineringslagen som i straffrätten. Mot bakgrund av den kritik som framkommit i detta lagstiftningsärende gör regeringen emellertid bedömningen att uttrycket könsidentitet eller könsuttryck för närvarande inte bör föras in i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uthyrning av arbetstagare.

6 Rasbegreppet

6.1 Straffrättsliga bestämmelser, bestämmelser om straffrättsligt samarbete och utlänningslagen

Regeringens bedömning: Orden ras och rasmässig bör inte tas bort i straffrättsliga bestämmelser, bestämmelser om straffrättsligt samarbete och utlänningslagen.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att "ras" ska ersättas med "föreställning om ras" i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken. I lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska "rasmässigt bestämd folkgrupp" ersättas med "folkgrupp bestämd utifrån en föreställning om ras" och "rasmässiga motiv" ersättas med "motiv grundade i en föreställning om ras". Utredningen föreslår vidare att "ras" och "nationalitet" ska ersättas med "etnisk tillhörighet" i lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottsmålsdom och lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker eller har inget att invända mot utredningens förslag som gäller tryckfrihetsförordningen, brottsbalken samt lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

När det gäller lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottsmålsdom och lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott ifrågasätter *Riksdagens ombudsmän*, *Stockholms universitet* och *Nämnden mot diskriminering* om nationalitet omfattas av begreppet etnisk tillhörighet. Nämnden mot diskriminering föreslår att diskrimineringslagens definition av detta begrepp eller en hänvisning till den tas in i lagtexten eller att "ras" ersätts med "föreställning om ras". *Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning)* anför att en formulering med begreppet etnisk tillhörighet kan innebära en inskränkning av bestämmelsernas tillämpningsområde och föreslår att detta avsteg från utredningens huvudförslag om att införa uttrycket föreställning om ras ska övervägas ytterligare. *Diskrimineringsombudsmannen*, som pekar på att en utmönstring av "ras" kan innebära en risk för att lagstiftaren inte tydligt tar sig an de problem med rasism som faktiskt finns, anser att det finns anledning att överväga en utformning som ligger närmare uttrycket föreställning om ras. *Umeå tingsrätt* anser att det finns skäl att överväga en formulering som uttryckligen innefattar hudfärg och liknande förhållanden.

Stockholms universitet föreslår att "föreställning om ras" ska införas även i diskrimineringslagen och lagen om Diskrimineringsombudsmannen.

Skälen för regeringens bedömning

Riksdagen och regeringen har i olika sammanhang uttalat att det inte är önskvärt att använda ordet ras om människor i författningar. Eftersom det inte finns någon vetenskaplig grund för att dela in människor i olika raser

finns det ur biologisk synpunkt inte någon grund för att använda ordet ras om människor. Att använda ras i författningstext riskerar också att underblåsa fördomar. Riksdagen har uppmanat regeringen att göra en genomgång av i vilken utsträckning ras förekommer i svenska författningar som inte grundas på internationella texter och där så är möjligt föreslå en annan definition (bet.1997/98:KU29). I samband med att ordet ras tidigare utmönstrades ur viss lagstiftning framhöll regeringen att en förutsättning för att ordet ras ska kunna tas bort är att det inte medför ett svagare skydd för utsatta grupper (prop. 2009/10:80 s. 152).

Straffrättsliga bestämmelser

Ordet ras förekommer i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken och 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen, bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § brottsbalken, straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken och åtalsregeln angående brottet förolämpning i 5 kap. 5 § första stycket brottsbalken. Orden rasmässigt och rasmässiga förekommer i 1 och 2 §§ lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Gemensamt för de flesta av bestämmelserna är att de bygger på internationella instrument. Enligt förarbetena till bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering avser ras sådana grupper av människosläktet som tidigare brukade upptas i antropologiska s.k. rasindelningar som grundar sig på skillnader i ärftliga fysiska egenskaper som pigmentering och ansiktsform (prop. 1970:87 s. 37 f.). Ordet har alltså en i vart fall huvudsakligen biologisk innebörd i dessa bestämmelser, även om utredningen pekar på att "ras" kan ha en vidare innebörd än den som framgår av förarbetena. Ledning för vilken personkrets som bör skyddas av straffskärpnings- och åtalsregeln har hämtats från bestämmelsen om hets mot folkgrupp och "ras" får därmed antas ha samma betydelse i alla brottsbalksbestämmelserna. Syftet med lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser är bl.a. att brotten ska kunna lagföras i Sverige i minst samma utsträckning som vid Internationella brottmålsdomstolen. Utredningen har, utan att kunna slå fast den exakta innebörden, utgått från att rasbegreppet, som förekommer i orden rasmässigt och rasmässiga, har en vid innebörd i lagen.

I båda lagarna förekommer uttryck som till viss del överlappar rasbegreppet och det kan därför diskuteras om det skulle vara möjligt att ta bort ordet ras utan att ersätta det med något annat. Mot bakgrund av att rasbegreppets innebörd inte är helt klar är konsekvenserna av en sådan ändring svåröverblickbara. Den torde dock innebära att gärningar som uttryckligen motiveras med en hänvisning till ras eller rasideologier skulle falla utanför bestämmelsernas tillämpningsområde.

När det gäller möjligheten att ersätta ordet ras med ett annat begrepp kan nämnas att det i diskrimineringslagen har ersatts genom att "annat liknande förhållande" har lagts till efter uttrycken nationellt eller etniskt ursprung och hudfärg. I regeringsformen har "annat liknande förhållande" lagts till efter uttrycken etniskt ursprung och hudfärg (2 kap. 12 och 24 §§ regeringsformen). Med uttrycket annat liknande förhållande åsyftas i första hand föreställningar om ras (prop. 2009/10:80 s. 152). Regeringen föreslår i prop. 2017/18:49 att samma uttryckssätt ska

användas i en delegationsbestämmelse i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen rörande förbud under vissa förutsättningar av offentliggörande av personuppgifter av särskilt integritetskänslig karaktär. Intresset av enhetliga lagtekniska lösningar gör att det finns anledning att överväga samma lösning även i de nu aktuella bestämmelserna. Den straffrättsliga legalitetsprincipen, vilken gäller även för den grundlagsstadgade brottskatalogen, ställer dock större krav på precision. Därför bedöms inte denna lösning som ett lämpligt alternativ för den straffrättsliga lagstiftningen.

I lagrådsremissen föreslogs mot denna bakgrund att ”ras” skulle ersättas med ”föreställning om ras” i de straffrättsliga bestämmelserna. Uttrycket, som inte bedömdes förändra tillämpningsområdet, var avsett att markera att det i realiteten inte finns mer än en människoras men att lagstiftaren måste förhålla sig till att det finns grupper och individer som felaktigt tror det. Det skulle också innebära ett tydligt avståndstagande från gärningar som motiveras av sådana föreställningar.

Lagrådet, som avstyrker förslaget, bedömer emellertid att förslaget innebär att det straffbara området skulle ändras och begränsas. Enligt Lagrådet skulle det föreslagna uttrycket försvaga den nuvarande lagtextens raka och enkla avståndstagande till rastänkande. Lagrådet anser också att den föreslagna utformningen skulle innebära att det behöver utredas vilken uppfattning gärningsmannen har i frågan om människor kan delas in i olika raser. Vidare uttrycker Lagrådet farhågor när det gäller förhållandet till den bakomliggande internationella regleringen.

Även om förslagen i lagrådsremissen inte var avsedda att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde är det genom Lagrådets synpunkter tydligt att begreppet föreställning om ras kan tolkas på olika sätt. Det kan därmed inte uteslutas att förslagen skulle riskera att försvaga det straffrättsliga skyddet för någon skyddad grupp i förhållande till dagens ordning. Mot den bakgrunden gör regeringen bedömningen att det saknas förutsättningar att ersätta orden ras och rasmässig i de straffrättsliga bestämmelser där de förekommer. Det förtjänar att framhållas att användningen av ordet ras i de aktuella bestämmelserna inte innebär att lagstiftningen utgår från att människor kan delas in i raser. Som Lagrådet framhåller är lagens budskap att en sådan indelning inte är försvarbar och därför ska motverkas straffrättsligt.

Bestämmelser om straffrättsligt samarbete

Ordet ras finns i 6 § första stycket 2 lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och 8 § 4 lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott. Bestämmelserna anger grunder för att avslå en framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom respektive överförande av lagföring för brott. Avslagsgrunderna bygger på konventionsbestämmelser som syftar till att undvika konflikt med internationella instrument till skydd för mänskliga rättigheter.

Enligt utredningen har rasbegreppet i de båda lagarna sannolikt ett brett tillämpningsområde som inkluderar exempelvis hudfärg och etnicitet. Mot den bakgrunden föreslår utredningen att begreppen ras och

nationalitet ska ersättas med etnisk tillhörighet i den betydelse det begreppet har i diskrimineringslagen, där det definieras som nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. I ”annat liknande förhållande” innefattas enligt förarbetena t.ex. föreställningar om att det skulle gå att dela in människor i raser (prop. 2007/08:95 s. 496). När det gäller begreppet nationalitet, som utredningen alltså föreslår ska tas bort, anför utredningen att det inbegrips i etnisk tillhörighet. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Stockholms universitet* och *Nämnden mot diskriminering* invänder mot den bedömningen. JO påpekar särskilt att nationellt ursprung och nationalitet kan ha skilda betydelser och att en persons nationalitet i betydelsen medborgare i ett visst land kan förändras med tiden och därmed komma att skilja sig från personens nationella ursprung. Även om ett hänsynstagande till annan nationalitet än den ursprungliga möjligen skulle kunna anses omfattas av ”annat liknande förhållande” så är en sådan tolkning enligt JO svår att förena med grundbegreppet etnisk tillhörighet. Regeringen instämmer i att det kan finnas risker med att ta bort nationalitet som grund i lagarna. Av det skälet föreslogs i lagrådsremissen i stället att ordet ras skulle ersättas med uttrycket föreställning om ras. Som framgår ovan visar *Lagrådets* synpunkter emellertid att även en sådan lösning innebär risk för att det skydd som bestämmelserna syftar till försämrats. Inte heller i de nu aktuella lagarna bör det därför göras någon ändring.

Utlänningslagen

Flyktingdefinitionen i 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) överensstämmer i allt väsentligt med den som finns i 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning (Genèvekonventionen) och det omarbetade skyddsgrundsdirektivet (2011/95/EU). I definitionen förekommer ordet ras. Ordet ras ska tolkas i sin vidaste bemärkelse och omfattar förföljelse t.ex. på grund av härstamning, hudfärg eller etniskt eller nationellt ursprung (prop. 2005/06:6 s 10 f.). Regeringen har tidigare uttalat att det finns anledning att låta lagtexten ligga så nära Genèvekonventionens formulering som möjligt och att det borde överlämnas till rättstillämpningen att med stöd av förarbeten och internationella riktlinjer närmare utveckla tolkningen och tillämpningen av de olika förföljelsegrunderna (prop. 2009/10:31 s. 104 f.).

Det är mot denna bakgrund angeläget att undvika förändringar som riskerar att förändra bestämmelsens tillämpningsområde. Som *Lagrådets* synpunkter visar skulle en sådan förändring kunna bli följden om ordet ras ersätts med föreställning om ras. Flyktingdefinitionen i utlänningslagen bör därför inte ändras.

6.2 Lagar som berörs av EU:s dataskyddsreform

Regeringens bedömning: Mot bakgrund av EU:s dataskyddsreform saknas förutsättningar att genomföra förslagen om att ta bort ordet ras ur de lagar som har anknytning till EU:s hittillsvarande dataskyddsreglering.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att "ras" ska tas bort i fjorton lagar som innehåller bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter (se förslag 4, 6–9, 11–13, 16–18, 20, 24 och 25 i bilaga 2) och ersätts med "etniskt ursprung eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen" eller liknande formuleringar. I lagen (2012:741) om behandling av personuppgifter vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering föreslås att "etniskt ursprung" ska kompletteras med "hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till en person".

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser har synpunkter vad gäller förslagen i denna del. *Datainspektionen*, som tillstyrker utredningens förslag, och *Skatteverket*, som avstyrker förslagen till ändring i personuppgiftslagen (1998:204) och lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid Skatteverkets medverkan i brottsutredningar (numera ersatt av skattebrottsdatalagen, 2017:452), uppmärksammar användningen av "ras" i EU:s nya dataskyddsförordning.

Skälen för regeringens bedömning: Den allmänna regleringen om behandling av personuppgifter inom EU finns i dag i det s.k. dataskyddsdirektivet, Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter.

Den 27 april 2016 antogs Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning). Förordningen utgör en ny generell reglering för personuppgiftsbehandling inom EU. Den ska börja tillämpas den 25 maj 2018 och ersätter det nuvarande dataskyddsdirektivet som upphör att gälla från och med samma dag. Samma dag som förordningen antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF. Direktivet ska ha genomförts i nationell rätt senast den 6 maj 2018. Ordet ras förekommer såväl i de nya EU-instrumenten som i den hittillsvarande EU-regleringen.

Till följd av EU:s dataskyddsreform pågår en bred översyn av svenska författningar om personuppgiftsbehandling som på olika sätt kan komma att påverka de nu aktuella lagarna. Exempelvis kommer personuppgiftslagen att behöva upphävas, eftersom dataskyddsförordningen blir direkt tillämplig i medlemsstaterna. Dataskyddsutredningen har lämnat förslag om detta samt om viss generell reglering som ska komplettera dataskyddsförordningen och som ska samlas i en ny övergripande lag och förordning om dataskydd (SOU 2017:39). Vidare föreslår Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv i ett delbetänkande en ny ramlag, brottsdatalagen, som ska vara generell tillämplig inom det område som det nya EU-direktivet reglerar. I delbetänkandet görs bedömningen att det av olika skäl är nödvändigt att använda ordet ras i brottsdatalagens reglering av känsliga personuppgifter (SOU 2017:29 s. 267 f.). Den nämnda utredningen föreslår i sitt slutbetänkande hur centrala författ-

ningar om rättsväsendets personuppgiftsbehandling, däribland flera av de nu aktuella lagarna, ska anpassas till direktivet (SOU 2017:74). Vad gäller behovet av att kunna ta fram personurval grundande på känsliga personuppgifter gör utredningen bedömningen att det aldrig kan finnas behov av att göra sammanställningar grundade på ras eftersom det inte finns någon vetenskaplig grund för att dela in människor i skilda raser. Vid sidan av de mer generella frågeställningar som omhändertagits av de nu nämnda utredningarna övervägs i annan ordning mer specifika frågor med anknytning till enskilda författningar.

EU:s dataskyddsreform och det pågående arbetet med att anpassa svensk rätt till den innebär att utredningens förslag har förlorat sin aktualitet. Mot den bakgrunden saknas förutsättningar att gå vidare med förslagen.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2018, förutom ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen som ska träda i kraft den 1 januari 2019.

Regeringens bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens förutom att utredningen föreslår att de lagändringar som inte rör bestämmelserna om hets mot folkgrupp ska träda i kraft den 1 juli 2017.

Remissinstanserna yttrar sig inte i frågan.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Ändringen i tryckfrihetsförordningen, som avser brottet hets mot folkgrupp, föreslås träda i kraft den 1 januari 2019, dvs. närmast efter utgången av det år då grundlagsändringen tidigast kan bli slutligt antagen av riksdagen. Motsvarande ändring i brottsbalken bör träda i kraft samtidigt som ändringen i tryckfrihetsförordningen. Det innebär att även ändringarna i 16 kap. 8 § brottsbalken föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Övriga lagändringar bör träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår att det ska ske den 1 juli 2018.

Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte. Vad gäller de straffrättsliga bestämmelserna följer av 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken att de nya bestämmelserna inte får tillämpas på ett sådant sätt att de ges retroaktiv verkan till den tilltalades nackdel.

8 Konsekvenser av förslagen

8.1 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen kan väntas leda till vissa mindre kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter, främst för Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Brottsoffermyndigheten, men även för Brottsförebyggande rådet, de allmänna domstolarna och, i någon utsträckning, Kriminalvården. Dessa kostnadsökningar bedöms kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag. För enskilda innebär förslagen inte några ökade kostnader eller administrativa bördor.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har inga synpunkter på bedömningen. *Domstolsverket (DV)* instämmer i bedömningen att målökningen kan förväntas bli marginell men anför att dess verksamhet varje år berörs av olika reformer som sedda var för sig inte kräver ökade anslag men som tillsammans innebär att resurstillskott är nödvändiga. DV anser därför att det behövs kompensation för den ökade måltillströmning som förslagen kan komma att innebära. Under alla förhållanden bör enligt DV reformen följas upp en tid efter genomförandet för att närmare se hur måltillströmningen faktiskt har sett ut.

Skälen för regeringens bedömning: De föreslagna ändringarna innebär ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner genom att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt åtalsregeln avseende förolämpning. Det föreslås också ett tillägg så att det uttryckligen framgår att det är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Förslagen kan antas leda till något ökade kostnader för rättsväsendets myndigheter genom att antalet förundersökningar, lagföringar och domar liksom antalet utdömda påföljder kan förväntas öka något. Sammantaget bedöms förändringarna inte bli större än att de kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

De föreslagna lagändringarna innebär inte några ökade kostnader eller administrativa bördor för enskilda.

8.2 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Regeringens bedömning: Förslagen bör inte kunna påverka jämställdheten mellan kvinnor och män i annat än positiv riktning.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen som rör könsöverskridande identitet och uttryck är könsneutralt utformade. Arbetet för

jämställdhet mellan kvinnor och män syftar till att främja jämställdhet med avseende på könstillhörighet. Det utökade skydd som regeringen föreslår avser två andra aspekter på kön: könsidentitet och könsuttryck. De tre aspekterna är mycket närliggande. En ökad förståelse för olika uttryck för kön kan av det skälet tänkas bidra till jämställdhet även med avseende på könstillhörighet. Förslagen i denna proposition kan därför indirekt även påverka jämställdhetsarbete med avseende på könstillhörighet i positiv riktning.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

7 kap.

6 § Som tryckfrihetsbrott anses hets mot folkgrupp som innebär att någon hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsöverskridande identitet eller uttryck*.

Paragrafen behandlar tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Bestämmelsen ändras genom att tillämpningsområdet utvidgas så att straffansvaret också omfattar hets med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

För innebörden i begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck, se författningskommentaren till bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken.

Till följd av hänvisningen i 5 kap. 1 § första stycket yttrandefrihetsgrundlagen till denna paragraf får ändringarna även genomslag för vilka gärningar som anses vara yttrandefrihetsbrott.

9.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

5 kap.

5 § Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, *eller*
3. förolämpning med anspelning på ras, hudfärg, *nationellt eller etniskt ursprung*, trosbekännelse, *sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck*.

Har förtal riktats mot en avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon och, om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§ att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande

makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat till detta.

Paragrafen innehåller regler om åtal för förtal, grovt förtal och förolämpning. Ändringarna gäller den tredje punkten i första stycket, som behandlar vissa fall då åklagaren får väcka åtal för förolämpning. Punktens tillämpningsområde utvidgas till att börja med genom att det inte längre anges att förolämpningen sker ”mot någon” med anspelning på ”hans eller hennes” hudfärg etc. Tillämpningsområdet utvidgas dessutom genom att könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till bland de omständigheter som förolämpningen kan anspela på. Slutligen ändras paragrafen redaktionellt genom att regleringen av förolämpning med anspelning på sexuell läggning flyttas från den hittillsvarande fjärde punkten som därmed utgår. Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

Den första utvidgningen, som alltså sker genom att det inte längre anges att förolämpningen sker ”mot någon” med anspelning på ”hans eller hennes” hudfärg eller liknande, innebär att förolämpningen inte längre behöver anspela på förhållanden hos den förolämpade. Därmed kommer allmänt åtal i fråga även i fall när någon har förolämpat en person med utgångspunkt i en felaktig uppfattning om personens hudfärg, etniska ursprung, sexuella läggning etc. Som exempel kan nämnas fall där en person förolämpas i ett telefonsamtal eller i sociala medier därför att gärningsmannen misstar sig om personens hudfärg. Det kan också röra sig om att någon blir förolämpad med anspelning på homosexualitet trots att personen i själva verket är en heterosexuell transvestit. Ändringen innebär också att fall då någon har förolämpat en person på grund av omständigheter hos någon annan person faller inom bestämmelsens tillämpningsområde. Ett exempel är ett fall då ett barn förolämpas på grund av en förälders trosbekännelse eller sexuella läggning.

Den andra utvidgningen består i att punkten även omfattar förolämpning med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck. Vad gäller innebörden av begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck, se vidare i författningskommentaren till 16 kap. 8 och 9 §§.

De allmänna förutsättningarna enligt första stycket för att åklagaren ska ha åtalsrätt gäller på samma sätt som tidigare.

16 kap.

8 § Den som i *ett* uttalande eller i *ett* annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för *en* folkgrupp eller *en* annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Om brottet är grovt döms för grov hets mot folkgrupp till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

Paragrafen behandlar hets mot folkgrupp. Första stycket ändras genom att tillämpningsområdet utvidgas så att straffansvaret också omfattar hets

med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck. I andra stycket införs en särskild brottsrubricering för brottets grova grad. Paragrafen ändras också redaktionellt. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

Utvidgningen av tillämpningsområdet i *första stycket* innebär att hot mot och uttryck för missaktning för kollektivt bestämda grupper av människor med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck straffbeläggs. Den nya grunden avser hets mot grupper av personer som har eller har haft en könsidentitet eller ett könsuttryck som tidvis eller alltid skiljer sig från samhällets norm för den könstillhörighet som tilldelats dem. Könsidentitet och könsuttryck handlar om andra aspekter på kön än tillhörighet till något av könen man och kvinna. Könsidentitet kan sägas ta sikte på en persons mentala kön eller självupplevda könsbild, något som i sig inte är iakttagbart för andra. Könsuttryck handlar om yttre manifestationer i avseenden som brukar förknippas med kön. Det kan handla om uttryck i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande. Förenklat uttryckt kan hets med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck sägas röra sig om hets mot transpersoner, även om begreppet transpersoner inte har någon exakt definition och kan ges olika innebörd i olika sammanhang. Det kan vara fråga om hot mot eller uttryck för missaktning för hela kollektivet transpersoner eller mot någon viss grupp av transpersoner. Exempel på grupper som omfattas av skyddet enligt den nya grunden är personer som identifierar sig som icke-binära (personer som inte upplever att könsindelningen kvinna/man passar dem eller som inte vill, kan eller tycker att det är viktigt att definiera sig i fråga om kön), transvestiter (personer som ibland eller alltid använder kläder och andra attribut som avviker från samhällets normer för det kön som tilldelats dem) och transsexuella. Transsexuella kan beskrivas som personer som har en annan könsidentitet än den som tilldelats dem vid födseln. Vissa transsexuella, men inte alla, har en vilja att förändra kroppen helt eller delvis, t.ex. med hormonbehandling eller kirurgi. Det kan nämnas att hela gruppen transsexuella skyddas av grunden könsöverskridande identitet eller uttryck (jfr den särreglering i 1 kap. 5 § andra stycket diskrimineringslagen [2008:567] som innebär att den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön). Även intersexuella inkluderas ibland i transpersonsbegreppet. Intersex är en benämning som används för att förklara tillstånd där den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön. Eftersom intersexualism primärt handlar om kön får det, mot bakgrund av den straffrättsliga legalitetsprincipen, anses som tveksamt om hets mot gruppen intersexuella kan anses falla under grunden könsöverskridande identitet eller uttryck.

Avsikten är att samma principiella överväganden ska göras när det gäller bedömningen av hets med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck som då gärningen avser andra grupper som omfattas av bestämmelsens skydd. Ändringen är alltså inte avsedd att hindra en fri och saklig debatt om exempelvis transpersoner eller transvestism som företeelse. För straffbarhet krävs att det är fullt klart att uttalandet överskrider gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion.

Vid prövningen av om en gärning utgör straffbar hets måste det aktuella uttalandet eller meddelandet därför bedömas i sitt sammanhang. Motiven för gärningen måste då beaktas. Meddelandet måste, vid en

objektiv bedömning och med hänsyn tagen till sammanhanget, framstå som innefattande hot mot eller uttryck för missaktning för en sådan grupp som avses i bestämmelsen, och det måste stå klart att gärningsmannens uppsåt varit att sprida ett sådant meddelande. Någon ändring i förhållande till gällande rätt i detta hänseende är inte avsedd.

I *andra stycket* införs en särskild brottsbeteckning för hets mot folkgrupp som bedöms som grov. Straffskalan och de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är oförändrade.

9 § En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, *nationellt eller etniskt ursprung*, trosbekännelse, *sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck* genom att inte gå *personen* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *har* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, *nationellt eller etniskt ursprung*, trosbekännelse, *sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck* genom att vägra *personen* tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

Paragrafen behandlar olaga diskriminering. Dess tillämpningsområde utvidgas för det första genom att "hans eller hennes" tas bort som bestämning framför diskrimineringsgrunderna. Vidare utvidgas tillämpningsområdet genom att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till bland diskrimineringsgrunderna i första och tredje styckena. Slutligen ändras paragrafen redaktionellt, bl.a. genom att regleringen om diskriminering på grund av sexuell läggning i det hittillsvarande fjärde stycket arbetas in i första och tredje styckena. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Den första utvidgningen, som görs genom att "hans eller hennes" tas bort framför uppräkningsgrunderna av diskrimineringsgrunder, innebär att diskrimineringen inte längre behöver ske på grund av den diskriminerade personens etniska ursprung, trosbekännelse etc. Bestämmelsen kommer därigenom att även omfatta fall där diskriminering skett på grund av ett felaktigt antagande om att en person har ett visst nationellt ursprung, en viss trosbekännelse etc. Det kan t.ex. handla om att någon vid telefonförsäljning eller liknande diskriminerar en person på grund av ett felaktigt antagande om personens hudfärg. Ett annat exempel är att någon diskriminerar någon annan i den felaktiga tron att personen är homosexuell. Vidare innebär utvidgningen att bestämmelsen även omfattar fall där någon diskrimineras på grund av omständigheter hos en annan person. Ett exempel är när en person diskrimineras på grund av att personens partner är av ett visst etniskt ursprung. Ett annat exempel är när ett barn diskrimineras på grund av att barnets föräldrar är homosexuella.

Den andra utvidgningen sker genom att diskriminering på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till som ny diskrimine-

ringsgrund. Könsöverskridande identitet eller uttryck har samma innebörd som i bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Grunden omfattar därmed diskriminering av personer som har eller har haft en könsidentitet eller ett könsuttryck som tidvis eller alltid skiljer sig från samhällets norm för den könstillhörighet som tilldelats dem. Förenklat uttryckt handlar det om diskriminering av transpersoner. I relevanta delar hänvisas till författningskommentaren till 16 kap. 8 §. Det bör dock noteras att uttrycket här förekommer i ett något annorlunda sammanhang, eftersom bestämmelsen om olaga diskriminering skyddar individer medan 16 kap. 8 § avser hets mot kollektivt bestämda grupper.

Som framgår av författningskommentaren till 16 kap. 8 § tar begreppet könsidentitet sikte på en persons mentala eller självupplevda kön, dvs. förhållanden som inte i sig är iakttagbara för andra. Det utesluter inte att gärningsmannen kan ha kännedom om en annan persons könsöverskridande identitet, exempelvis genom vad personen själv har berättat. Detta är dock inte nödvändigt, eftersom straffansvaret i och med den utvidgning som behandlas ovan omfattar även diskriminering på grund av felaktiga antaganden i fråga om att någon har en könsöverskridande identitet.

Om ett könsöverskridande uttryck är permanent eller tillfälligt saknar betydelse. För straffbarheten spelar det alltså ingen roll om diskrimineringen sker på grund av att någon är transvestit eller på grund av att någon endast tillfälligt är klädd i kläder som typiskt sett bärs av personer av annat kön, exempelvis för en fest. Att diskrimineringen skett på grund av ett tillfälligt uttryck kan dock ha betydelse vid bedömningen av brottets straffvärde.

Diskriminering på grund av kön, dvs. på grund av att någon är man eller kvinna, omfattas inte av den nya diskrimineringsgrunden. Individer i grupperna kvinnor och män skyddas alltså inte som sådana av bestämmelsen. Detta gäller även personer som har ändrat sin könstillhörighet och diskrimineras på grund av den nya könstillhörigheten. Däremot kan den nya grunden bli tillämplig exempelvis om en person som har ändrat könstillhörighet diskrimineras därför att personen inte accepteras i sin nya könstillhörighet, trots att personens identitet numera stämmer överens med könstillhörigheten. (Jfr den särreglering i 1 kap. 5 § andra stycket diskrimineringslagen som innebär att den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.)

14 a § Om brott som avses i 14 § är grovt, döms för grovt dobbleri till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om verksamheten bedrivits yrkesmässigt, omfattat avsevärda belopp eller annars varit av särskilt farlig art.

Paragrafen behandlar grovt dobbleri. I första stycket görs en ändring av rättelsekaraktär i hänvisningen till 14 §. I den hittillsvarande lydelsen har det hänvisats till 14 § första stycket. Hänvisningen ändras till att avse korrekt lagrum, vilket är 14 §. I övrigt ändras paragrafen endast språkligt.

29 kap.

2 § Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,
2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,
3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,
4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,
5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,
6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,
7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *könsöverskridande identitet eller uttryck* eller annan liknande omständighet, eller
8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

I paragrafen anges olika omständigheter som vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas som försvårande. Paragrafen ändras genom att det i punkt 7 uttryckligen anges att det som en försvårande omständighet ska räknas också att gärningsmannens motiv har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Övervägandena finns i avsnitt 4.6.

På motsvarande sätt som i 5 kap. 5 § samt 16 kap. 8 och 9 §§ görs ett tillägg om könsöverskridande identitet eller uttryck. Vad gäller innebörden av uttrycket könsöverskridande identitet eller uttryck, se författningskommentaren till de två sistnämnda paragraferna. Som framgår där handlar det förenklat uttryckt om att skydda transpersoner. En grupp som i vissa sammanhang räknas som transpersoner är intersexpersoner. Intersex är en benämning som används för att förklara tillstånd där den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön. Eftersom intersexualism primärt handlar om kön får det, mot bakgrund av den straffrättsliga legalitetsprincipen, anses som tveksamt om intersexpersoner kan hänföras till grunden könsöverskridande identitet eller uttryck. Det är upp till rättstillämparen att i det enskilda fallet avgöra om ett motiv för brottet har varit att kränka på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Eftersom straffskärpningsregeln utgår från motivet för brottet är det för tillämpningen av grunden könsöverskridande identitet eller uttryck avgörande om gärningsmannen har uppfattat att en intersexperson har en könsöverskridande identitet eller ett könsöverskridande uttryck och har låtit sig motiveras av detta.

Liksom tidigare är skyddet enligt bestämmelsen inte begränsat till de grupper och personkretsar som uttryckligen omfattas av bestämmelsen utan straffskärpningsregeln omfattar också kränkningar av individer eller grupper på grund av andra omständigheter, hänförliga till individen eller gruppen, som liknar de i bestämmelsen specifikt uppräknade omständigheterna. Detta framgår av bestämmelsens mer sammanfattande grund

”annan liknande omständighet”. Denna grund kan därför tillämpas t.ex. Prop. 2017/18:59 om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av intersexualism, om grunden könsöverskridande identitet eller uttryck inte är tillämplig.

Sammanfattning av betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103)

Uppdragets tre delar

Utredningens uppdrag kan delas upp i tre delar. Den första delen rör en utmönstring av orden "ras" och "rasmässig" i lagstiftningen. Det andra rör ändringar av termen "könsöverskridande identitet och uttryck" och definitionen av den termen i diskrimineringslagen. Det tredje rör frågan om ett stärkt straffrättsligt skydd för transpersoner.

Uppdraget framgår av direktiv som beslutades den 31 juli 2014 (dir. 2014:115), se bilaga.

Utmönstring av begreppen ras och rasmässig i svensk lag

Uppdraget

Utredningens uppdrag har varit att ta ställning till om orden ras och rasmässig, använda om människor, bör tas bort från de lagar där de förekommer och eventuellt ersättas med något annat uttryck.

Bakgrunden till översynen är enligt kommittédirektiven, i huvudsak, att det inte finns någon vetenskaplig grund för att dela in människor i skilda raser och ur biologisk synpunkt följaktligen heller ingen grund för att använda ordet ras om människor. Användningen av ordet ras i författningstext riskerar enligt direktiven att underblåsa fördomar.

Vissa utgångspunkter och avgränsningar för uppdraget i denna del redovisas i avsnitt 2.

Brottsbalken och tryckfrihetsförordningen

I bestämmelserna om hets mot folkgrupp i BrB och TF, bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § BrB, åtalsregeln angående brottet förolämpning i 5 kap. 5 § BrB och straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 BrB förekommer ordet ras tillsammans med uttrycken hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung och trosbekännelse. Utredningen utgår från att "ras" har samma betydelse i alla dessa bestämmelser.

Ordet infördes ursprungligen i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och bestämmelsen om olaga diskriminering för att uppfylla kraven i rasdiskrimineringskonventionen.

Termen ras avser enligt förarbetena sådana grupper av människosläktet som tidigare brukade upptas i antropologiska s.k. rasindelningar. Det kan dock, enligt utredningen, vara så att termen har en vidare innebörd. Om ordet ras skulle tas bort utan att ersättas av något annat uttryck finns det en risk att vissa grupper förlorar ett straffrättsligt skydd. Det är också viktigt att fall där en gärningsman som uttryckligen motiverar sitt klandervärda beteende med en hänvisning till ras eller rasideologier även fortsättningsvis träffas av bestämmelserna.

Utredningen gör alltså bedömningen att det finns en beaktansvärd risk för att bestämmelsernas tillämpningsområde inskränks om termen ras tas bort utan att ersättas av ett annat uttryck. En sådan utmönstring bör därför inte ske. Ett annat skäl för detta är den kritik som har framförts – i lagstiftningsärenden, internationellt och i utredningens egen referensgrupp – som går ut på att en utmönstring kan innebära en risk för att lagstiftaren inte tydligt adresserar de problem med rasism som faktiskt finns.

Enligt utredningen är det lämpligt att i de straffrättsliga bestämmelserna ersätta ordet ras med uttrycket ”föreställning om ras”. Uttrycket tillgodoser de argument som framförts till stöd för en utmönstring. De tillgodoser lagstiftarens behov av att ta avstånd från ordet ras i den mening som ordet tidigare har använts i lagstiftningen. I stället sätter lagstiftaren fokus på det straffvärda, nämligen de föreställningar som utgör förövarens motiv för att kränka andra. Det innebär alltså att problemet med rasism inte döljs i lagstiftningen, utan att det tvärtom lyfts fram.

Dessa ändringar är inte avsedda att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde.

Lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser samt utlänningslagen (2005:716)

I lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser förekommer orden rasmässigt och rasmässiga i straffbestämmelserna om folkmord och brott mot mänskligheten. I utlänningslagen finns ordet ras i den bestämmelse som anger vilka som är att anse som flyktingar.

Båda lagarna bygger på internationella åtaganden. Bland annat på grund av risken att skyddet i bestämmelserna försvagas om orden tas bort utan att ersättas med något annat uttryck har utredningen bedömt att en sådan utmönstring inte ska ske. Utredningen föreslår i stället en liknande lösning som i BrB och TF, som bygger på uttrycket föreställning om ras. Detta framstår som det lämpligaste alternativet om man vill försäkra sig om att bestämmelserna följer de underliggande internationella åtagandena. Samtidigt markeras lagstiftarens avståndstagande från det biologiska rasbegreppet.

Ändringarna är inte avsedda att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde.

Lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott

I lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom respektive lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott finns bestämmelser om att en framställning om verkställighet respektive överförande av lagföring får avslås om framställningen föranletts av hänsyn till ”ras”. Bestämmelserna bygger på internationella konventioner och finns för att en stat ska kunna avslå en framställning om den skulle strida mot mänskliga rättigheter.

Utredningen gör avseende dessa lagar bedömningen att det är lämpligt att ersätta ”ras” med uttrycket etnisk tillhörighet i den betydelse det uttrycket har i diskrimineringslagen. Enligt utredningen inkräktar detta inte på statens möjlighet att vägra medverkan om det skulle stå i strid med mänskliga rättigheter.

Ändringarna är inte avsedda att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde.

Registerförfattningar

Det finns ett flertal lagar som innehåller bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter. Dessa lagar har utformats i enlighet med artikel 8.1 i dataskyddsdirektivet och har samma lydelse avseende definitionen av vilka personuppgifter som är känsliga i nu aktuellt hänseende, nämligen uppgifter om en persons ras eller etniska ursprung. Enligt huvudregeln i 13 § personuppgiftslagen (1998:204) är det förbjudet att behandla personuppgifter som avslöjar sådana känsliga uppgifter. Övriga registerförfattningar innehåller bestämmelser som utgör komplement eller undantag till 13 § personuppgiftslagen.

Utredningen har bedömt att den mest lämpliga lösningen är att i dessa författningar ersätta termen ras med hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen/en person. Uppgifter om ”annat liknande förhållande” innefattar uppgifter som bygger på föreställningar om att det skulle gå att dela in människor i raser och uppgifter om ärftliga fysiska egenskaper som är förbundna med en viss geografisk region eller folkgrupp, oavsett språkliga, kulturella, nationella eller religiösa faktorer. Det begreppet förekommer också i RF och i diskrimineringslagen.

Ändringarna är inte avsedda att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde.

Termen ”könsöverskridande identitet eller uttryck” och dess definition i diskrimineringslagen

Uppdraget

Uppdraget har i denna del varit att ta ställning om det finns ett behov av att ändra termen könsöverskridande identitet eller uttryck och definitionen av denna term i diskrimineringslagen (2008:567) och andra författningar där termen förekommer.

Termen könsöverskridande identitet eller uttryck kan kritiserats

Termen könsöverskridande identitet eller uttryck finns i diskrimineringslagen, lagen (2008:568) om Diskrimineringsombuds-mannen, skollagen (2010:800), lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare samt i sju förordningar.

Könsöverskridande identitet eller uttryck infördes som ny diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen 2009. Termen definieras i 1 kap. 5 § diskrimineringslagen som ”att någon inte identifierar sig som kvinna

eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön”.

Diskrimineringsgrunden tar sikte på de personer som ibland kallas transpersoner. Med transpersoner avses här personer vars könsidentitet eller könsuttryck alltid eller tidvis skiljer sig/har skilt sig från normen för det kön som tilldelats dem vid födseln. Termen ”könsöverskridande identitet eller uttryck” har samma betydelse i samtliga lagar där den förekommer.

Termen har mötts av kritik sedan den infördes. Kritiken har huvudsakligen gått ut på att den valda formuleringen är skriven med ett avvikarperspektiv, det vill säga att den utgår från en uppfattning om normen och pekar ut dem som inte följer denna. Vidare är såväl termen i sig som den legala definitionen av den, enligt utredningen, både otydlig och missvisande. Termen och definitionen kan leda till en onödig gränsdragningsproblematik och missuppfattningar angående skyddets omfattning.

Oavsett att förarbetena till viss del klargör vad som avses med diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck, anser utredningen att det finns starka skäl att ändra såväl diskrimineringsgrunden som dess definition.

Termen könsidentitet eller könsuttryck bör väljas i stället

Termen och definitionen bör ändras på ett sätt som gör att avvikarperspektivet frångås, samtidigt som de oklarheter och den kritik som påtalats tas i beaktande.

Utredningen föreslår att diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck i diskrimineringslagen med fler lagar ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck”. Dessutom föreslås att grunden könsidentitet eller könsuttryck i diskrimineringslagen definieras som en persons identitet eller uttryck i form av kläder, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande med avseende på kön.

Den föreslagna formuleringen av diskrimineringsgrunden knyter närmare an till hur grunden brukar beskrivas i internationella dokument. Där används ofta uttrycket ”gender identity”, ibland i kombination med ”gender expression”.

Principiellt innebär ändringen att alla individer ska vara skyddade från diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck, oavsett hur könsidentiteten eller könsuttrycket förhåller sig till normen för det kön som tilldelats dem. Det innebär att diskrimineringsgrunden ska omfatta också så kallade cispersoner (i princip personer som har en könsidentitet eller ett könsuttryck som är och alltid har varit i enlighet med normen för den ursprungligen tilldelade könstillhörigheten) när sådana personer blir diskriminerade på grund av sin könsidentitet eller sitt könsuttryck. Ändringen innebär därmed formellt sett en utvidgning av diskrimineringsgrundens tillämpningsområde. Det är dock svårt att tro att den utvidgningen skulle kunna få någon större betydelse i praktiken.

Som en följd av denna bedömning föreslår utredningen att motsvarande ändring bör göras också i de andra lagar och förordningar där termen könsöverskridande identitet eller uttryck förekommer. Undantag bör göras bara för två förordningar som innehåller bestämmel-

ser om Kulturdepartementets ansvar för ärenden rörande situationen för homo- och bisexuella samt transsexuella och personer med könsöverskridande identitet respektive statsbidrag till vissa organisationer. I dessa förordningar föreslår utredningen att könsöverskridande identitet eller uttryck ska ersättas med begreppet transpersoner jämte en förklaring till vad som avses med transpersoner i respektive förordning.

Ökat straffrättsligt skydd för transpersoner

Uppdraget

Utredningen har haft i uppdrag att ta ställning till om transpersoner bör höras till de grupper eller personkretsar som omfattas av bestämmelserna om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § BrB, TF och YGL, bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § BrB och åtalsregeln avseende förolämpning i 5 kap. 5 § BrB. Vidare har utredningen haft att ta ställning till om eventuella ändringar i de nämnda bestämmelserna, till exempel med hänsyn till intresset av enhetliga lagtekniska lösningar, bör medföra någon ändring i straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 BrB. Straffskärpningsregeln skiljer sig från de övriga nämnda bestämmelserna på så sätt att den redan i dag omfattar också transpersoner.

Enligt direktiven finns det skäl att överväga om det straffrättsliga skyddet för transpersoner bör stärkas. I direktiven anges att det kan finnas ett praktiskt behov av lagstiftning mot hets mot transpersoner som grupp. Vidare talar den internationella utvecklingen på området för ett stärkt skydd.

Bestämmelserna om hets mot folkgrupp

Det är i nuläget inte straffbelagt att uttrycka hot mot eller missaktning för transpersoner som grupp. Det finns dock ett antal bestämmelser om brott i BrB, vilka brott också kan utgöra tryck- och yttrandefrihetsbrott, som ger transpersoner ett visst skydd mot hotfulla eller kränkande uttalanden, såsom bestämmelserna om förolämpning, förtal, olaga hot och uppvigling. Nämnda bestämmelser ger transpersoner ett visst skydd mot hotfulla och kränkande uttalanden, men de skyddar inte mot hetspropaganda riktad mot transpersoner som kollektivt bestämd grupp.

Transpersoner är mycket utsatta. Av bland annat rapporter som Folkhälsomyndigheten gett ut framgår att transpersoner utsätts för diskriminering, våld, hot och annan kränkande behandling i mycket högre grad än den övriga befolkningen, just för att de är transpersoner. Vidare framgår det att hälsan, och då framför allt den psykiska hälsan, bland transpersoner är mycket sämre än hos befolkningen i övrigt. Troligen har detta sin förklaring i deras utsatta situation.

Vad specifikt avser hets mot transpersoner som grupp finns det inte några säkra uppgifter om hur vanligt förekommande det är. Eftersom hets mot transpersoner inte är straffbelagt i dagsläget finns inte någon officiell brottsstatistik på området. Det har dock under utredningen kommit fram belägg för att hets mot transpersoner förekommer, främst i agitation på internet. I kommentarer i olika s.k. trådar finns det ett antal exempel på uttalanden om att hbt-personer generellt och transpersoner specifikt är

onaturliga, omoraliska, sjuka och perverterade. I vissa fall skulle uttalandena kunna utgöra hets.

Att det inte finns belägg som ger stöd för att det förekommer hets mot transpersoner i någon större omfattning är inte av avgörande betydelse. Transpersoner är en så utsatt grupp att det finns anledning att ge ett särskilt skydd även vid mer sällan förekommande handlingar. Dessutom finns det anledning att befara att sådan hetspropaganda kan öka i takt med att transpersoner blir alltmer synliga i samhället.

Härtill kommer att kunskapen kring transpersoner generellt sett är låg. Det är för många inte klart vad som är skillnaden mellan å ena sidan könsidentitet eller könsuttryck och å andra sidan sexuell läggning. Agitationen mot transpersoner ingår i och blandas med agitation mot hbt-personer i allmänhet och diverse uppgifter om sexuell läggning. Det kan antas att gärningsmannen sällan har klart för sig på vilken grund eller vilka grunder som han eller hon hetsar, annat än att agitationen riktas mot sådant som i gärningsmannens föreställningsvärld är ”onormalt”. Om inte såväl homo- och bisexuella som transpersoner omfattas av hetsbestämmelserna kommer bestämmelserna därför inte att utgöra ett fullgott skydd för någon av grupperna.

Även den internationella utvecklingen talar för att nu kriminalisera hets mot transpersoner. På senare år har transpersoners rättigheter börjat lyftas fram i internationella sammanhang. Som exempel antog Europarådets ministerkommitté 2010 en rekommendation om skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet som anger rättigheter för hbt-personer. I bilaga I B som gäller ”hate speech” anges att medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att motverka alla former av uttryck, inbegripet i media och på internet, som skäligen skulle kunna tolkas som om de hetsar till, sprider eller främjar hat mot eller andra former av diskriminering av homosexuella, bisexuella och transpersoner.

Utredningen anser mot denna bakgrund att det finns ett behov av kriminalisering av hets mot transpersoner som grupp.

Som lagstiftaren och Europadomstolen tidigare har slagit fast är intresset av att skydda utsatta grupper mot hot och andra uttryck för missaktning ett sådant ändamål för vilket det är tillåtet att begränsa yttrandefriheten enligt såväl RF som Europakonventionen. Det finns därför också förutsättningar att kriminalisera hets mot transpersoner även inom TF:s och YGL:s tillämpningsområden förutsatt att ett behov av sådan kriminalisering kan konstateras. Enligt utredningen gör sig behovet gällande också på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området. De belägg för att hetspropaganda mot transpersoner som grupp faktiskt förekommer som utredningen har kunnat finna avser uttalanden på internet. Uttalandena kan falla inom de områden som grundlagarna skyddar. För att en bestämmelse om hets mot transpersoner ska vara effektiv måste den därför finnas också i TF:s brottskatalog.

Utredningen föreslår att kriminaliseringen ska ske genom att BrB:s bestämmelse om hets mot folkgrupp utvidgas så att den omfattar även hot och uttryck för missaktning mot folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Motsvarande ändring föreslås i TF:s brottskatalog. Uttrycket könsidentitet eller könsuttryck möter önskemålet om att transpersoner inte bör pekats ut

som en avvikande grupp. Vidare innebär ett användande av det uttrycket att hetsgrunden formuleras i enlighet med hur hetsbestämmelsen i övrigt är utformad. En sådan utformning stämmer också överens med hur diskrimineringsskyddet i RF och i den civilrättsliga diskrimineringslagstiftningen i huvudsak har utformats.

Uttrycket tar sikte inte bara på transpersoner utan alla människor, oavsett hur deras könsidentitet eller könsuttryck förhåller sig till någon norm.

Olaga diskriminering

Det finns belägg för att transpersoner har behov av skydd från sådan diskriminering som omfattas av bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § BrB. DO har fått in ett 10-tal anmälningar år 2009–2014 om händelser inom arbetslivet på grunden könsöverskridande identitet eller uttryck. Utanför arbetslivet har DO fått in ett 80-tal ärenden under samma period, varav de flesta rör hälso- och sjukvård och tillgång till varor och tjänster. Av rapporter som Folkhälsomyndigheten gett ut framgår vidare att en betydande andel transpersoner anser sig ha blivit utsatta för diskriminering och avstår från aktiviteter av rädsla för diskriminering.

Det finns alltså ett behov av skydd mot diskriminering även inom de områden som regleras straffrättsligt. Även den internationella utvecklingen talar i samma riktning. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen om olaga diskriminering ska utvidgas till att omfatta också diskriminering av transpersoner.

I konsekvens med bedömningen i fråga om utformningen av brottet hets mot folkgrupp föreslår utredningen att bestämmelsen om olaga diskriminering ska utvidgas till att omfatta olaga diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck generellt, vilket innebär att lagstiftningen skyddar alla människor lika.

Åtalsregeln avseende förolämpning

Det är inte ovanligt att enskilda transpersoner utsätts för trakasserier på grund av att de uppfattas ha en könsidentitet eller ett könsuttryck som avviker från normen. Av rapporter som Folkhälsomyndigheten gett ut framgår att det är betydligt vanligare att transpersoner utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling än vad som gäller för befolkningen i allmänhet. Sådana trakasserier kan bestå i exempelvis förolämpningar. Till skillnad från till exempel olaga hot och ofredande faller förolämpning med grund i att någon är transperson inte under allmänt åtal. Enligt Brå:s senaste hatbrottsrapporter förekommer ärekränkingsbrott med transfobiska motiv även om antalet identifierade anmälningar med sådana motiv inte är särskilt stort. Det kan dock på goda grunder antas att mörkertalet är stort.

Det är viktigt att samhället tar avstånd från olika slags fördomsfullt uppträdande mot transpersoner. Ansvaret för att påtala detta slags kränkningar bör inte ligga helt på den enskilde. Med tanke på att det framkommit att transpersoner generellt är obenägna att ens anmäla brott de utsätts för är det enligt utredningen uppenbart att transpersoner som

utsatts för ett ärekränkingsbrott som förolämpning kan behöva det stöd som det innebär att en åklagare tar sig an deras sak. Utan sådant stöd finns det en risk att förolämpningsbestämmelsen i praktiken förlorar en betydande del av sin skyddsverkan för transpersoner.

Förolämpning mot transpersoner bör därför enligt utredningen kunna falla under allmänt åtal. I konsekvens med bedömningen i fråga om utformningen av brottet hets mot folkgrupp bör utvidgningen omfatta könsidentitet och könsuttryck generellt, alltså även när identiteten eller uttrycket inte avviker från någon norm. Utredningen föreslår därför att åtalsregeln i 5 kap. 5 § 2 BrB utvidgas till att omfatta förolämpning med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck.

Andra utvidgningar av bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln avseende förolämpning

Utredningen föreslår att bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln avseende förolämpning ska utvidgas till att omfatta också s.k. misstagsfall (se nedan) och brott på grund av eller med anspelning på att någon *annan* person än målsäganden tillhör någon av de skyddade personkretsarna.

De s.k. misstagsfallen

Bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln avseende förolämpning omfattar i nuläget inte fall när en gärningsman diskriminerar eller förolämpar någon med utgångspunkt i ett felaktigt antagande om till exempel personens hudfärg, s.k. misstagsfall.

Okunskapen vad gäller skillnaden mellan å ena sidan sexuell läggning och å andra sidan könsidentitet eller könsuttryck är stor. Detta får bland annat till följd att transpersoner utsätts för brott på grund av att gärningsmän uppfattar dem som homosexuella. Om sådana kränkningar mot transpersoner, motiverade av antaganden om deras sexuella läggning, inte omfattades av bestämmelserna skulle det åsyftade skyddet för transpersoner i praktiken kunna förlora en del av sin verkan. Avgörande för avgränsningen av det kriminaliserade området respektive vad som ligger under allmänt åtal bör rimligen vara det straffvärda motiv som ligger till grund för diskrimineringen eller det straffvärda uttrycket i förolämpningen, vare sig gärningsmannen träffar rätt i sina förmodanden eller inte. De rättstillämpande myndigheterna ska inte heller behöva utreda till exempel vilken sexuell läggning eller könsidentitet som den drabbade faktiskt har.

Bestämmelserna bör mot denna bakgrund utvidgas till att omfatta även de s.k. misstagsfallen, i alla fall vad gäller sexuell läggning och könsidentitet eller könsuttryck.

Enligt utredningens uppfattning saknas det dock skäl att behandla de olika grunderna i bestämmelserna olika och därmed göra tillämpningsområdet större för vissa grunder än för andra. Utredningen föreslår därför att sådana fall då gärningsmannen har misstagit sig på någon av de skyddade grunderna genomgående ska omfattas av bestämmelsernas skydd. Detta åstadkoms genom att orden ”hans eller hennes” tas bort ur bestämmelserna.

Olaga diskriminering respektive förolämpning på grund av att någon annan person än målsäganden tillhör någon av de skyddade personkretsarna

Bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln avseende förolämpning omfattar i dagsläget inte heller diskriminering på grund av respektive förolämpning med anspelning på att en annan person än målsäganden tillhör någon av de skyddade personkretsarna.

Enligt utredningens uppfattning förefaller det dock omotiverat att göra skillnad på om motivet för diskrimineringen respektive förolämpningen ligger i könsidentiteten eller könsuttrycket hos den som gärningen riktas mot eller hos exempelvis en anhörig till personen. Bestämmelserna bör därför utvidgas till att omfatta diskriminering respektive förolämpning på grund av annans tillhörighet till någon av de skyddade grunderna. Enligt utredningens uppfattning saknas det skäl att behandla de olika grunderna olika och därmed göra tillämpningsområdet större för vissa grunder än för andra. Utredningen föreslår därför att tillämpningsområdet för en sådan utvidgning av bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln ska avse samtliga skyddade grunder som räknas upp i bestämmelserna. Även detta åstadkoms genom att orden ”hans eller hennes” tas bort ur bestämmelserna.

Straffskärpningsregeln

I förtydligande syfte, och i konsekvens med de föreslagna ändringarna i 16 kap. 8 och 9 §§ BrB och 5 kap. 5 § BrB, föreslår utredningen att det i straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 BrB uttryckligen anges att det är en försvårande omständighet om ett motiv för brottet varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av könsidentitet eller könsuttryck.

Ikraftträdande

På grund av de regler som gäller för ändring av grundlag kan ändringarna av TF:s bestämmelse om hets mot folkgrupp träda i kraft tidigast den 1 januari 2019. Ändringarna av BrB:s motsvarande bestämmelse bör träda i kraft samtidigt. Övriga föreslagna ändringar bör kunna träda i kraft den 1 juli 2017.

1. Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

4 §¹

Med beaktande av det i 1 kap. angivna syftet med en allmän tryckfrihet ska såsom tryckfrihetsbrott anses följande gärningar, om de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt lag:

1. högförräderi, förövat med uppsåt att riket eller del därav ska med våldsamma eller annars lagstridiga medel eller med utländskt bistånd läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket ska på så sätt lösryckas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska med utländskt bistånd framtvings eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant högförräderi;

2. krigsanstiftan, om fara för att riket ska invecklas i krig eller andra fientligheter framkallas med utländskt bistånd;

3. spioneri, varigenom någon för att gå främmande makt till handa obehörigen befordrar, lämnar eller röjer uppgift om försvarsverk, vapen, förråd, import, export, tillverknings sätt, underhandlingar, beslut, eller något förhållande i övrigt, vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet, vare sig uppgiften är riktig eller inte; försök, förberedelse eller stämpling till sådant spioneri;

4. obehörig befattning med hemlig uppgift, varigenom någon utan syfte att gå främmande makt till handa begår gärning som avses under 3 och uppgiften rör något förhållande av hemlig natur; försök eller förberedelse till sådan obehörig befattning med hemlig uppgift; stämpling till sådant brott, om detta är att anse som grovt, vid vilken bedömning det särskilt ska beaktas om gärningen innefattade tillhandagående av främmande makt eller var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrotts honom eller henne;

5. vårdslöshet med hemlig uppgift, varigenom någon av grov oaktsamhet begår gärning som avses under 4;

6. uppror, förövat med uppsåt att statsskicket ska med vapenmakt eller annars med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska på så sätt framtvings eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande; försök, förberedelse eller stämpling till sådant uppror;

¹ Senaste lydelse 2014:1370.

7. landsförräderi eller landssvek, i vad därigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott äger tillämpning, någon missleder eller förråder dem som är verksamma för rikets försvar eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet, förråder egendom som är av betydelse för totalförsvaret eller begår annan liknande förrädisk gärning som är ägnad att medföra men för totalförsvaret eller innefattar bistånd åt fienden; försök, förberedelse eller stämpling till sådant landsförräderi eller landssvek;

8. landsskadlig vårdslöshet, i vad därigenom någon av oaktsamhet begår gärning som avses under 7;

9. ryktesspridning till fara för rikets säkerhet, varigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott har tillämpning, någon sprider falska rykten eller andra osanna påståenden, som är ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, eller till främmande makt framför eller låter framkomma sådana rykten eller påståenden eller bland krigsmän sprider falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla trolöshet eller modlöshet;

10. uppvigling, varigenom någon uppmanar eller annars söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet eller åsidosättande av vad som åligger krigsman i tjänsten;

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning;

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller med anspelning på hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck;

12. brott mot medborgerlig frihet, varigenom någon utövar olaga hot med uppsåt att påverka den allmänna åsiktsbildningen eller inkräkta på handlingsfriheten inom politisk organisation eller yrkes- eller näringsammanslutning och därigenom sätter yttrande-, församlings- eller föreningsfriheten i fara; försök till sådant brott mot medborgerlig frihet;

13. olaga våldsskildring, varigenom någon i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden sprids, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig;

14. förtal, varigenom någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller annars lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, och, om den förtalade är avliden, gärningen är sårande för de efterlevande eller annars kan anses kränka den frid som bör tillkomma den avlidne, dock inte om det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och han eller hon visar att uppgiften var sann eller att han eller hon hade skäligen grund för den;

15. förolämpning, varigenom någon smäddar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom eller henne;

16. olaga hot, varigenom någon hotar annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom;

17. hot mot tjänsteman, varigenom någon med hot om våld förgriper sig på annan i hans eller hennes myndighetsutövning, i annan verksamhet där det finns samma skydd som är förenat med myndighetsutövning eller vid biträde till åtgärd som omfattas av sådant skydd, för att tvinga honom eller henne till eller hindra honom eller henne från åtgärd däri eller hämnas för sådan åtgärd eller varigenom någon på så sätt förgriper sig mot den som tidigare utövat sådan verksamhet eller biträtt därvid för vad denne däri gjort eller underlåtit; försök eller förberedelse till sådant hot mot tjänsteman, såvida inte brottet, om det fullbordats, skulle ha varit att anse som ringa;

18. övergrepp i rättssak, varigenom någon med hot om våld angriper annan för att denne gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra annan från en sådan åtgärd eller varigenom någon med hot om gärning som medför lidande, skada eller olägenhet angriper annan för att denne avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2. Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 5 §, 16 kap. 8 och 9 §§ samt 29 kap. 7 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

5 §²

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning,
3. förolämpning *mot någon* med anspelning på *hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse, eller*
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, *eller*
3. förolämpning *som ger uttryck för en föreställning om ras eller med anspelning på hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck.*

4. förolämpning *mot någon med anspelning på hans eller hennes sexuella läggning.*

Har förtal riktats mot en avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon och, om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§ att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat till detta.

16 kap.

8 §³

Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på *ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller*

Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller med anspelning på hudfärg,*

² Senaste lydelse 2014:222.

³ Senaste lydelse 2002:800.

sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa, till böter.

nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsidentitet eller könsuttryck*, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

16 kap. 9 §⁴

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse* genom att inte gå *honom eller henne* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck* genom att inte gå *personen* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller innehar allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse* genom att vägra *honom eller henne* tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av *en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck* genom att vägra *personen* tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

⁴ Senaste lydelse 2008:569.

*Om någon som avses i första–
tredje styckena på sätt som där
sägs diskriminerar annan på
grund av hans eller hennes
sexuella läggning, döms likaledes
för olaga diskriminering.*

29 kap.

2 §⁵

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av *ras*, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer *på grund av en föreställning om ras eller* på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *könsidentitet eller könsuttryck* eller annan liknande omständighet, eller

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019 i fråga om 16 kap. 8 § och i övrigt den 1 juli 2017.

⁵ Senaste lydelse 2010:370.

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §⁶

Framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås

1. om gärning som påföljden avser utgör politiskt eller militärt brott	2. om det <i>finns</i> grundad anledning <i>anta</i> att domen föranletts eller den <i>däri</i> bestämda påföljden skärpts av hänsyn till <i>ras</i> , religion, <i>nationalitet</i> eller politisk åsikt	2. om det <i>finns</i> grundad anledning <i>att anta</i> att domen föranletts eller den <i>i domen</i> bestämda påföljden skärpts av hänsyn till <i>etnisk tillhörighet</i> , religion eller politisk åsikt

3. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdad strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen ej skall väckas eller fullföljas,

4. om gärning som påföljden avser icke har begåtts i den stat där påföljden bestämts,

5. om påföljden ej kan verkställas här i landet,

6. om det kan antagas att påföljden kan verkställas i den främmande staten,

7. om den dömde vid tiden för brottet ej fyllt femton år,

8. om en tillämpning av 35 kap. 7–9 §§ eller 36 kap. 15 § brottsbalken skulle innebära att påföljden bortfallit.

Har i den främmande staten vidtagits åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden för bortfallande av påföljd uppskjutes, skall åtgärden ha samma verkan här i landet vid tillämpning av första stycket 8.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

⁶ Senaste lydelse 1991:454.

4. Förslag till lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173)

Härigenom föreskrivs att 6 § kreditupplysningslagen (1973:1173) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §⁷

Uppgifter om en persons ras, etniska ursprung, politiska uppfattning, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv får inte behandlas i kreditupplysningsverksamhet.

Uppgifter om en persons etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska uppfattning, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv får inte behandlas i kreditupplysningsverksamhet.

Uppgifter om lagöverträdelse som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden får inte utan medgivande av Datainspektionen behandlas i kreditupplysningsverksamhet.

Ett medgivande som avses i andra stycket får lämnas endast om det finns synnerliga skäl.

Vad som anges i andra stycket hindrar inte att uppgifter om betalningsförsummelser, kreditmissbruk eller näringsförbud behandlas i kreditupplysningsverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

⁷ Senaste lydelse 2001:164.

5. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Framställningen får avslås

1. om den misstänkte icke har hemvist i Sverige,
2. om den misstänkte icke är svensk medborgare och ej heller hade hemvist i Sverige vid tiden för brottet,
3. om brottet är av politisk natur eller ett rent militärt eller skatterättsligt brott,
4. om det finns grundad anledning *antaga* att framställningen har föranletts av hänsyn till *ras*, religion, *nationalitet* eller politisk åsikt,
5. om gärningen har begåtts utom den andra statens område, eller
6. om den andra staten icke har iakttagit de föreskrifter rörande förfarandet som föreskrives i den konvention som avses i 1 § första meningen.

4. om det finns grundad anledning *anta* att framställningen har föranletts av hänsyn till *etnisk tillhörighet*, religion eller politisk åsikt,

5. om gärningen har begåtts utom den andra statens område, eller

6. om den andra staten icke har iakttagit de föreskrifter rörande förfarandet som föreskrives i den konvention som avses i 1 § första meningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

6. Förslag till lag om ändring i vapenlagen (1996:67)

Härigenom föreskrivs att 1 a kap. 3 och 4 §§ vapenlagen (1996:67) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 a kap.

3 §⁸

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

4 §⁹

Vid sökning i personuppgifter som behandlas med stöd av denna lag får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* inte användas som sökbegrepp.

Vid sökning i personuppgifter som behandlas med stöd av denna lag får uppgifter som *avses i 1 a kap. 3 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

⁸ Senaste lydelse 2014:591.

⁹ Senaste lydelse 2014:591.

7. Förslag till lag om ändring i personuppgiftslagen (1998:204)

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen personuppgiftslagen (1998:204) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Det är förbjudet att behandla personuppgifter som avslöjar

a. *ras eller* etniskt ursprung, a. etniskt ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande,*

b. politiska åsikter,

c. religiös eller filosofisk övertygelse, eller

d. medlemskap i fackförening.

Det är också förbjudet att behandla sådana personuppgifter som rör hälsa eller sexualliv.

Uppgifter av den art som anges i första och andra styckena betecknas i denna lag som känsliga personuppgifter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

8. Förslag till lag om ändring i lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid Skatteverkets medverkan i brottsutredningar

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid Skatteverkets medverkan i brottsutredningar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv. Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får uppgifterna kompletteras med sådana uppgifter om det är oundgängligen nödvändigt för syftet med behandlingen.

Sådana uppgifter som avses i första stycket får dock inte behandlas i underrättelseverksamhet.

Föreslagen lydelse

4 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller* personens politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv. Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får uppgifterna kompletteras med sådana uppgifter om det är oundgängligen nödvändigt för syftet med behandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

9. Förslag till lag om ändring i lagen (2001:617) om behandling av personuppgifter inom kriminalvården

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (2001:617) om behandling av personuppgifter inom kriminalvården ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹⁰

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får uppgifterna kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket, om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Personuppgifter enligt första stycket får inte användas som sökbegrepp om inte regeringen har föreskrivit det. Sådana föreskrifter får meddelas endast för det ändamål som anges i 3 § första stycket 3.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁰ Senaste lydelse 2008:577.

10. Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹¹

Med flykting avses i denna lag en utlänning som

– befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av *ras*, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och

– befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av nationalitet *eller en föreställning om ras eller en religiös eller politisk uppfattning* eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och

– inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd.

Första stycket gäller oberoende av om det är landets myndigheter som är ansvariga för att utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse eller om utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse från enskilda och inte kan antas bli erbjuden ett effektivt skydd som inte är av tillfällig natur. Vid bedömningen av om skydd erbjuds beaktas endast skydd som ges av staten eller av parter eller organisationer som kontrollerar hela eller en betydande del av statens territorium.

Första och andra styckena gäller även för en statslös utlänning som befinner sig utanför det land där han eller hon tidigare har haft sin vanliga vistelseort.

Av 2 b § följer att en utlänning som omfattas av denna paragraf i vissa fall är utesluten från att anse som flykting.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹¹ Senaste lydelse 2014:1400.

11. Förslag till lag om ändring i lagen (2005:787) om behandling av uppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 11 och 20 §§ om lagen (2005:787) om behandling av uppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som beskriver en persons utseende skall alltid utformas på ett objektivet sätt med respekt för människovärdet.

Dessutom får uppgifter som avses i första stycket behandlas om de förekommer i en handling som kommit in till Tullverket i ett ärende.

20 §

Uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* får inte användas som sökbegrepp. Uppgifter som beskriver en persons utseende får dock användas som sökbegrepp.

Uppgifter som *avses i 11 § första stycket* får inte användas som sökbegrepp. Uppgifter som beskriver en persons utseende får dock användas som sökbegrepp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

12. Förslag till lag om ändring i lagen (2007:258) om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 12 § lagen (2007:258) om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

12 §

Personuppgifter får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Personuppgifter får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som beskriver en persons utseende skall alltid utformas på ett objektivet sätt med respekt för människovärdet.

Vid sökning får personuppgifter som *avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Vid sökning får personuppgifter som *avses i första stycket* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

13. Förslag till lag om ändring i lagen (2007:259) om behandling av personuppgifter i Försvarets radioanstalts försvarsunderrättelse- och utvecklingsverksamhet.

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 11 § om lagen (2007:259) om behandling av personuppgifter i Försvarets radioanstalts försvarsunderrättelse- och utvecklingsverksamhet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

11 §

Personuppgifter får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Personuppgifter får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som beskriver en persons utseende skall alltid utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

Vid sökning får personuppgifter som *avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Vid sökning får personuppgifter som *avses i första stycket* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

14. Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1, 4 och 5 §§ samt rubriken före 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §¹²

Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

4 §¹³

I denna lag avses med diskriminering

1. direkt diskriminering: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

2. indirekt diskriminering: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss *könsöverskridande identitet eller uttryck*, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder, såvida inte

1. direkt diskriminering: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

2. indirekt diskriminering: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss *könsidentitet eller visst könsuttryck*, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder, såvida inte

¹² Senaste lydelse 2014:958.

¹³ Senaste lydelse 2014:958.

bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,

bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,

3. *bristande tillgänglighet*: att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäligen utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till

- de ekonomiska och praktiska förutsättningarna,
- varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt
- andra omständigheter av betydelse,

4. *trakasserier*: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

4. *trakasserier*: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

5. *sexuella trakasserier*: ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet,

6. *instruktioner att diskriminera*: order eller instruktioner att diskriminera någon på ett sätt som avses i 1–5 och som lämnas åt någon som står i lydnds- eller beroendeförhållande till den som lämnar ordern eller instruktionen eller som gentemot denna åtagit sig att fullgöra ett uppdrag.

Kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder

Kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder

5 §¹⁴

I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,

2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,

3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,

2. *könsidentitet eller könsuttryck*: en persons identitet eller uttryck i form av kläder, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande med avseende på kön,

¹⁴ Senaste lydelse till 1 kap. 5 § och rubriken till paragrafen 2014:958.

4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,

5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och

6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

Denna lag träder i kraft 1 juli 2017.

15. Förslag till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom förskrivs att 1 § lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹⁵

Diskrimineringsombudsmannen har de uppgifter som framgår av diskrimineringslagen (2008:567).

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁵ Senaste lydelse till 2014:959.

16. Förslag till lag om ändring i studiestödsdatalagen (2009:287)

Härigenom föreskrivs att 6 och 8 §§ studiestödsdatalagen (2009:287) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Särskilda begränsningar gäller för behandling av personuppgifter som

1. avslöjar *ras*, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,

1. avslöjar etniskt ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,

2. avser lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden, eller

3. rör hälsa eller sexualliv.

Uppgifter enligt första stycket får behandlas bara för ändamål som avses i 4 § första stycket 1, om uppgifterna har lämnats i ett ärende i studiestödsverksamheten eller behövs för handläggningen av ett sådant ärende, eller för ändamål som avses i 4 § första stycket 6 och andra stycket.

8 §

Som sökbegrepp får inte användas

1. uppgifter som avslöjar *ras*, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,

1. uppgifter som *avses i 6 § första stycket 1,*

2. uppgifter som avser lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden,

3. uppgifter som rör hälsa, sexualliv, inkomst, förmögenhet eller anledning till studieavbrott, eller

4. uppgift om att det allmänna helt eller till en väsentlig del bekostat en persons uppehälle.

Vid sökning i ett visst ärende om studiestöd, i en viss handling eller i en sådan avskild samling av personuppgifter som avses i 4 § andra stycket andra meningen får dock sökbegrepp som anges i första stycket användas. Som sökbegrepp får också användas uppgifter som rör

1. hälsa för att ge behörig personal elektronisk tillgång till pågående ärenden där sjukdom har betydelse, och

2. inkomst och förmögenhet för att ge behörig personal elektronisk tillgång till ärenden i syfte att kunna genomföra kontroller av uppgifter som har legat till grund för ett beslut i ett ärende.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

17. Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (2010:361)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 10 §, 3 kap. 5 §, 5 kap. 5 § och 6 kap. 11 § polisdatalagen (2010:361) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

10 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som avses i första stycket får också behandlas med stöd av 9 §.

Uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

3 kap.

5 §

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* inte användas som sökbegrepp.

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter *som avses i 2 kap. 10 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

Första stycket hindrar inte att brottsrubriceringar eller uppgifter som beskriver en persons utseende används som sökbegrepp.

5 kap.

5 §¹⁶

Vid sökning i personuppgifter får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse,*

Vid sökning i personuppgifter får uppgifter som *avses i 2 kap. 10 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

¹⁶ Senaste lydelse 2015:436.

medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv inte användas som sökbegrepp.

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

6 kap.

11 §¹⁷

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för de ändamål som anges i 1 §.

Första stycket hindrar inte att brottsrubriceringar eller uppgifter som beskriver en persons utseende används som sökbegrepp.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om sökning i gemensamt tillgängliga uppgifter.

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avses i 2 kap. 10 § första stycket* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för de ändamål som anges i 1 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁷ Senaste lydelse 2015:436.

18. Förslag till lag om ändring i lagen (2010:362) om polisens allmänna spaningsregister

Häri genom föreskrivs att 12 och 14 §§ lagen (2010:362) om polisens allmänna spaningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller* personens politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund, får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

14 §

Vid sökning i registret får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* inte användas som sökbegrepp.

Vid sökning i registret får uppgifter som *avses i 12 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

Första stycket hindrar inte att brottsrubriceringar eller uppgifter som beskriver en persons utseende används som sökbegrepp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

19. Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 8 § skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

8 §¹⁸

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, *könsöverskridandeidentitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁸ Senaste lydelse 2014:960.

20. Förslag till lag om ändring i kustbevakningsdatalagen (2012:145)

Häri genom föreskrivs att 2 kap. 7 § kustbevakningsdatalagen (2012:145) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

7 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller* personens politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund, får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som avses i första stycket får också behandlas med stöd av 6 §.

Uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

21. Förslag till lag om ändring i lagen (2012:741) om behandling av personuppgifter vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (2012:741) om behandling av personuppgifter vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Andra känsliga personuppgifter enligt 13 § personuppgiftslagen (1998:204) än sådana som avslöjar etniskt ursprung eller medlemskap i fackförening eller som rör hälsa får inte behandlas för de ändamål som anges i 5 §.

Andra känsliga personuppgifter enligt 13 § personuppgiftslagen (1998:204) än sådana som avslöjar etniskt ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till en person*, eller medlemskap i fackförening eller som rör hälsa får inte behandlas för de ändamål som anges i 5 §.

Av lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor följer att forskning som innefattar behandling av känsliga personuppgifter enligt 13 § personuppgiftslagen eller sådana uppgifter som avses i 21 § samma lag måste etikprövas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

22. Förslag till lag om ändring i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹⁹

I denna lag avses med

1. bemanningsföretag: en fysisk eller juridisk person som har arbetstagare anställda i syfte att hyra ut dessa till kundföretag för arbete under kundföretagets kontroll och ledning,

2. kundföretag: en fysisk eller juridisk person för vilken och under vars kontroll och ledning arbetstagare som hyrs ut av bemanningsföretag arbetar, och

3. grundläggande arbets- och anställningsvillkor: villkor som fastställts i kollektivavtal eller andra bindande generella bestämmelser som gäller hos kundföretaget och som avser

a) arbetstidens längd, övertid, raster, vilotid, nattarbete, semester eller helgdagar,

b) lön,

c) skydd för barn och ungdomar, gravida, nyblivna mödrar och ammande kvinnor, eller

d) skydd mot diskriminering på grund av kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

d) skydd mot diskriminering på grund av kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁹ Senaste lydelse 2014:961.

23. Förslag till lag om ändring i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

För folkmord döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan,

För folkmord döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en folkgrupp bestämd utifrån nationalitet, etnicitet eller en föreställning om ras, eller en religiös folkgrupp, som sådan,

1. dödar en medlem av folkgruppen,
2. tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande,
3. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas,
4. vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen, eller
5. genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

2 §

För brott mot mänskligheten döms, om gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, den som

1. dödar en person som ingår i gruppen,
2. tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
3. utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
4. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande,
5. förorsakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,
6. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en person som ingår i gruppen,
7. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen,
8. utsätter personer som ingår i

8. utsätter personer som ingår i

gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, *rasmässiga*, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmässiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, nationella, etniska, kulturella, religiösa *eller* könsmässiga *motiv eller motiv grundade i en föreställning om ras* eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

9. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid,

a) frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort,

b) sedan ett frihetsberövande skett vägrar att erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller

c) sedan en sådan vägran skett vidmakthåller frihetsberövandet.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

24. Förslag till lag om ändring i åklagardatalagen (2015:433)

Prop. 2017/18:59
Bilaga 2

Häriigenom föreskrivs att 2 kap. 8 § och 3 kap. 4 § åklagardatalagen (2015:433) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

8 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på någon annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som avses i första stycket får också behandlas med stöd av 7 §.

Uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

3 kap.

4 §

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* inte användas som sökbegrepp.

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avses i 2 kap. 8 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

25. Förslag till lag om ändring i domstolsdatalagen (2015:xx)

Härigenom föreskrivs att 13 och 14 §§ domstolsdatalagen (2015:xx) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens ras eller etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

14 §

Vid sökning i personuppgifter är det förbjudet att som sökbegrepp använda uppgifter som avslöjar

1. ras eller etniskt ursprung,
2. *politiska åsikter,*
3. *religiös eller filosofisk övertygelse,*
4. *medlemskap i fackförening,*
5. *hälsa,*
6. *sexualliv,*
7. nationell anknytning, eller
8. brott eller misstanke om brott.

1. *sådana förhållanden som avses i 13 §,*
2. nationell anknytning, eller
3. brott eller misstanke om brott.

Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss mål- eller ärendetyp som sökbegrepp omfattas inte av förbudet i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Yttrande över betänkandet har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Nedre Norrland, Malmö tingsrätt, Umeå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Jönköping, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kustbevakningen, Migrationsverket, Datainspektionen, Försvarmakten, Försvarets radioanstalt, Totalförsvarets rekryteringsmyndighet, Socialstyrelsen, Barnombudsmanen, Tullverket, Skatteverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Universitets- och högskolerådet, Stockholms universitet, Uppsala universitet, Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning), Centrala studiestödsnämnden, Forum för levande historia, Sametinget, Diskrimineringsombudsmanen, Nämnden mot diskriminering, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Brottsofferjouren Sverige, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Svenska Journalistförbundet, Sveriges Antidiskrimineringsbyråer, Tidningsutgivarna, Transföreningen Full Personality Expression Sweden samt Ungdomsförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL Ungdom).

Statens skolverk och Lunds universitet har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte kommit in med något yttrande. Afrosvenskarnas Forum för Rättvisa, Afrosvenskarnas Riksförbund, Bisnode Kredit AB, Centralförbundet Roma International, Centrum mot rasism, Föreningen Kön-Identitet-Mångfald, Intersexuella i Sverige, Judiska Centralrådet, Judiska ungdomsförbundet, Mångkulturellt centrum, Patientföreningen Benjamin, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter brottsofferjour, Romano Pasos Research Centre, Svenska samers riksförbund, Sveriges muslimska råd, UC AB, Unga muslimer, Unga Romer, Ungdom mot rasism samt Utgivarna.

Lagrådsremissens lagförslag

1. Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

4 §

Med beaktande av det i 1 kap. angivna syftet med en allmän tryckfrihet ska såsom tryckfrihetsbrott anses följande gärningar, om de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt lag:

1. högförräderi, förövat med uppsåt att riket eller del därav ska med våldsamma eller annars lagstridiga medel eller med utländskt bistånd läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket ska på så sätt lösryckas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant högförräderi;

2. krigsanstiftan, om fara för att riket ska invecklas i krig eller andra fiendtligheter framkallas med utländskt bistånd;

3. spioneri, varigenom någon för att gå främmande makt till handa obehörigen befordrar, lämnar eller röjer uppgift om försvarsverk, vapen, förråd, import, export, tillverknings sätt, underhandlingar, beslut, eller något förhållande i övrigt, vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet, vare sig uppgiften är riktig eller inte;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant spioneri;

4. obehörig befattning med hemlig uppgift, varigenom någon utan syfte att gå främmande makt till handa begår gärning som avses under 3 och uppgiften rör något förhållande av hemlig natur;

försök eller förberedelse till sådan obehörig befattning med hemlig uppgift;

stämpling till sådant brott, om detta är att anse som grovt, vid vilken bedömning det särskilt ska beaktas om gärningen innefattade tillhandagående av främmande makt eller var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige rörde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom eller henne;

5. vårdslöshet med hemlig uppgift, varigenom någon av grov oaktsamhet begår gärning som avses under 4;

6. uppror, förövat med uppsåt att statsskicket ska med vapenmakt eller annars med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska på så

¹ Tryckfrihetsförordningen omtryckt 2015:151.

sätt framtingas eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant uppror;

7. landsförräderi eller landssvek, i vad därigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott äger tillämpning, någon missleder eller förråder dem som är verksamma för rikets försvar eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet, förråder egendom som är av betydelse för totalförsvaret eller begår annan liknande förrädisk gärning som är ägnad att medföra men för totalförsvaret eller innefattar bistånd åt fienden;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant landsförräderi eller landssvek;

8. landsskadlig vårdslöshet, i vad därigenom någon av oaktsamhet begår gärning som avses under 7;

9. ryktesspridning till fara för rikets säkerhet, varigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott har tillämpning, någon sprider falska rykten eller andra osanna påståenden, som är ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, eller till främmande makt framför eller låter framkomma sådana rykten eller påståenden eller bland krigsmän sprider falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla trolöshet eller modlöshet;

10. uppvigling, varigenom någon uppmanar eller annars söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet eller åsidosättande av vad som åligger krigsman i tjänsten;

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning*;

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för *en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller som anspelar på hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck*;

12. brott mot medborgerlig frihet, varigenom någon utövar olaga hot med uppsåt att påverka den allmänna åsiktsbildningen eller inkräkta på handlingsfriheten inom politisk organisation eller yrkes- eller närings-sammanslutning och därigenom sätter yttrande-, församlings- eller föreningsfriheten i fara;

försök till sådant brott mot medborgerlig frihet;

13. olaga våldsskildring, varigenom någon i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden sprids, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig;

14. förtal, varigenom någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller annars lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, och, om den förtalade är avlidne, gärningen är sårande för de efterlevande eller annars kan anses kränka den frid, som bör tillkomma den avlidne, dock inte om det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och han

eller hon visar att uppgiften var sann eller att han eller hon hade skälig grund för den;

15. förolämpning, varigenom någon smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom eller henne;

16. olaga hot, varigenom någon hotar annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom;

17. hot mot tjänsteman, varigenom någon med hot om våld förgriper sig på annan i hans eller hennes myndighetsutövning, i annan verksamhet där det finns samma skydd som är förenat med myndighetsutövning eller vid biträde till åtgärd som omfattas av sådant skydd, för att tvinga honom eller henne till eller hindra honom eller henne från åtgärd däri eller hämnas för sådan åtgärd eller varigenom någon på så sätt förgriper sig mot den som tidigare utövat sådan verksamhet eller biträtt därvid för vad denne däri gjort eller underlåtit;

försök eller förberedelse till sådant hot mot tjänsteman, såvida inte brottet, om det fullbordats, skulle ha varit att anse som ringa;

18. övergrepp i rättsak, varigenom någon med hot om våld angriper annan för att denne gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra annan från en sådan åtgärd eller varigenom någon med hot om gärning som medför lidande, skada eller olägenhet angriper annan för att denne avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2. Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Prop. 2017/18:59

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 5 §, 16 kap. 8 och 9 §§ och 29 kap. 2 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

5 §¹

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,

2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning,

3. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse, eller

2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, eller

3. förolämpning som ger uttryck för en föreställning om ras eller som anspelar på hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck.

4. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes sexuella läggning.

Har förtal riktats mot en avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon och, om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§ att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat till detta.

16 kap.

8 §²

Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller

Den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller som anspelar på hudfärg,

¹ Senaste lydelse 2014:222.

² Senaste lydelse 2002:800.

sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömning* av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsidentitet eller könsuttryck*, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Om brottet är grovt döms för grov hets mot folkgrupp till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömningen* av om brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

9 §³

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller* trosbekännelse genom att inte gå *honom eller henne* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *innehär* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *en föreställning om ras eller på grund av* hudfärg, *nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck* genom att inte gå *personen* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *har* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av

³ Senaste lydelse 2008:569.

hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att vägra honom eller henne tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck genom att vägra personen tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

Om någon som avses i första–tredje styckena på sätt som där sägs diskriminerar annan på grund av hans eller hennes sexuella läggning, döms likaledes för olaga diskriminering.

29 kap.

2 §⁴

Som försvarande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av *en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck* eller annan liknande omständighet, eller

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019 i fråga om 16 kap. 8 § och i övrigt den 1 juli 2018.

⁴ Senaste lydelse 2010:370.

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹

Framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås

En framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås

1. om gärning som påföljden avser utgör politiskt eller militärt brott,

1. om *en* gärning som påföljden avser utgör *ett* politiskt eller militärt brott,

2. om det *finnes* grundad anledning *antaga* att domen för-
anletts eller den *däri* bestämda påföljden skärpts av *hänsyn till ras*, religion, nationalitet *eller* politisk åsikt,

2. om det *finns* grundad anledning *att anta* att domen för-
anletts eller den *i domen* bestämda påföljden skärpts av *skäl som har sin grund i* religion, nationalitet, politisk åsikt *eller en föreställning om ras*,

3. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen *ej skall* väckas eller fullföljas,

3. om *en* gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen *inte ska* väckas eller fullföljas,

4. om gärning som påföljden avser *icke* har begåtts i den stat där påföljden bestämts,

4. om *en* gärning som påföljden avser *inte* har begåtts i den stat där påföljden bestämts,

5. om påföljden *ej* kan verkställas här i landet,

5. om påföljden *inte* kan verkställas här i landet,

6. om det kan *antagas* att påföljden kan verkställas i den *främmande* staten,

6. om det kan *antas* att påföljden kan verkställas i den *andra* staten,

7. om den dömden vid tiden för brottet *ej* fyllt femton år,

7. om den dömden vid tiden för brottet *inte* fyllt femton år, *eller*

8. om en tillämpning av 35 kap. 7–9 §§ eller 36 kap. 15 § brottsbalken skulle innebära att påföljden bortfallit.

Har i den *främmande* staten vidtagits åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden för

Om det i den *andra* staten *har* vidtagits *en* åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden

¹ Senaste lydelse 1991:454.

bortfallande av påföljd *uppskjutes*,
skall åtgärden ha samma verkan
här i landet vid tillämpning av
första stycket 8.

för bortfallande av påföljd *skjuts*
upp, *ska* åtgärden ha samma
verkan här i landet vid tillämpning
av första stycket 8.

Prop. 2017/18:59
Bilaga 4

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

4. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Framställningen får avslås

1. om den misstänkte *icke* har hemvist i Sverige,

2. om den misstänkte *icke* är svensk medborgare och *ej* heller hade hemvist i Sverige vid tiden för brottet,

3. om brottet är av politisk natur eller ett rent militärt eller skatterättsligt brott,

4. om det finns grundad anledning *antaga* att framställningen har föranletts av *hänsyn till ras*, religion, nationalitet *eller* politisk åsikt,

5. om gärningen har begåtts *utom* den andra statens område, eller

6. om den andra staten *icke* har *iakttagit* de föreskrifter *rörande* förfarandet som *föreskrives* i den konvention som avses i 1 § första meningen.

1. om den misstänkte *inte* har hemvist i Sverige,

2. om den misstänkte *inte* är svensk medborgare och *inte* heller hade hemvist i Sverige vid tiden för brottet,

4. om det finns grundad anledning *att anta* att framställningen har föranletts av *skäl som har sin grund i* religion, nationalitet, politisk åsikt *eller en föreställning om ras*,

5. om gärningen har begåtts *utanför* den andra statens område, eller

6. om den andra staten *inte* har *följt* de föreskrifter *om* förfarandet som *föreskrivs* i den konvention som avses i 1 § första meningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

5. Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Prop. 2017/18:59
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹

Med flykting avses i denna lag en utlänning som

– befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av *ras*, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och

– befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av nationalitet, religiös eller politisk uppfattning *eller en föreställning om ras* eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och

– inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd.

Första stycket gäller oberoende av om det är landets myndigheter som är ansvariga för att utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse eller om utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse från enskilda och inte kan antas bli erbjuden ett effektivt skydd som inte är av tillfällig natur. Vid bedömningen av om skydd erbjuds beaktas endast skydd som ges av staten eller av parter eller organisationer som kontrollerar hela eller en betydande del av statens territorium.

Första och andra styckena gäller även för en statslös utlänning som befinner sig utanför det land där han eller hon tidigare har haft sin vanliga vistelseort.

Av 2 b § följer att en utlänning som omfattas av denna paragraf i vissa fall är utesluten från att anses som flykting.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

¹ Senaste lydelse 2014:1400.

6. Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1, 4 och 5 §§ och rubriken närmast före 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §¹

Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

4 §²

I denna lag avses med diskriminering

1. direkt diskriminering: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

2. indirekt diskriminering: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss *könsöverskridande identitet eller uttryck*, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder,

1. direkt diskriminering: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

2. indirekt diskriminering: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss *könsidentitet eller visst könsuttryck*, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder,

¹ Senaste lydelse 2014:958.

² Senaste lydelse 2014:958.

såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,

såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,

3. bristande tillgänglighet: att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäligen utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till

- de ekonomiska och praktiska förutsättningarna,
- varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt
- andra omständigheter av betydelse,

4. trakasserier: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

4. trakasserier: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

5. sexuella trakasserier: ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet,

6. instruktioner att diskriminera: order eller instruktioner att diskriminera någon på ett sätt som avses i 1–5 och som lämnas åt någon som står i lydnds- eller beroendeförhållande till den som lämnar ordern eller instruktionen eller som gentemot denna åtagit sig att fullgöra ett uppdrag.

Kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder

Kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder³

5 §⁴

I denna lag avses med

1. kön: att någon är kvinna eller man,
2. könsöverskridande identitet eller uttryck: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,

2. könsidentitet eller könsuttryck:
en persons
a) *identitet med avseende på kön, eller*
b) *uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande*

³ Senaste lydelse 2014:958.

⁴ Senaste lydelse 2014:958.

3. etnisk tillhörighet: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,

4. funktionsnedsättning: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,

5. sexuell läggning: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och

6. ålder: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

7. Förslag till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen

Prop. 2017/18:59
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Diskrimineringsombudsmannen har de uppgifter som framgår av diskrimineringslagen (2008:567).

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

¹ Senaste lydelse 2014:959.

8. Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 8 § skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

8 §¹

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

¹ Senaste lydelse 2014:960.

9. Förslag till lag om ändring i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare

Prop. 2017/18:59
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

I denna lag avses med

1. bemanningsföretag: en fysisk eller juridisk person som har arbetstagare anställda i syfte att hyra ut dessa till kundföretag för arbete under kundföretagets kontroll och ledning,

2. kundföretag: en fysisk eller juridisk person för vilken och under vars kontroll och ledning arbetstagare som hyrs ut av bemanningsföretag arbetar, och

3. grundläggande arbets- och anställningsvillkor: villkor som fastställts i kollektivavtal eller andra bindande generella bestämmelser som gäller hos kundföretaget och som avser

a) arbetstidens längd, övertid, raster, vilotid, nattarbete, semester eller helgdagar,

b) lön,

c) skydd för barn och ungdomar, gravida, nyblivna mödrar och ammande kvinnor, eller

d) skydd mot diskriminering på grund av kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

d) skydd mot diskriminering på grund av kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

¹ Senaste lydelse 2014:961.

10. Förslag till lag om ändring i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

För folkmord döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan,

För folkmord döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en folkgrupp bestämd utifrån nationalitet, etnicitet eller en föreställning om ras, eller en religiös folkgrupp, som sådan,

1. dödar en medlem av folkgruppen,
2. tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande,
3. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas,
4. vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen, eller
5. genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

2 §

För brott mot mänskligheten döms, om gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, den som

1. dödar en person som ingår i gruppen,
2. tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
3. utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
4. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande,
5. förorsakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,

6. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsflyttar en person som ingår i gruppen,

7. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen,

8. utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, *rasmässiga*, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmässiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

8. utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, nationella, etniska, kulturella, religiösa *eller* könsmässiga *motiv eller motiv grundade i en föreställning om ras* eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

9. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid,

a) frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort,

b) sedan ett frihetsberövande skett vägrar att erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller

c) sedan en sådan vägran skett vidmakthåller frihetsberövandet.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2017-09-25

Närvarande: F.d. justitierådet Gustaf Sandström samt justitieråden Johnny Herre och Dag Mattsson.

Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

Enligt en lagrådsremiss den 22 juni 2017 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i tryckfrihetsförordningen,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
4. lag om ändring i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott,
5. lag om ändring i utlänningslagen (2005:716),
6. lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567),
7. lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen,
8. lag om ändring i skollagen (2010:800),
9. lag om ändring i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare,
10. lag om ändring i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Johanna Gustafsson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Inledning

I lagrådsremissen föreslås ett utökat skydd för transpersoner.

Förslaget är lagtekniskt utformat så att ”könsidentitet eller könsuttryck” läggs till i brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp (16 kap. 8 §) och olaga diskriminering (16 kap. 9 §) samt i åtalsregeln om förolämpning (5 kap. 5 §). Det föreslås också att det uttryckligen ska framgå att det är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp på grund av könsidentitet eller könsuttryck (29 kap. 2 §).

Enligt remissens förslag ska 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen ändras så att tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp utvidgas till att avse också hot eller missaktning som anspelar på könsidentitet eller könsuttryck.

Begreppet ”könsidentitet eller könsuttryck” definieras i 1 kap. 5 § första stycket 2 diskrimineringslagen som dels identitet med avseende på kön, dels uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande. I avsaknad av annan definition måste antas att begreppet avsetts ha samma innebörd i straffrättsligt hänseende.

De båda delbegreppen (identitet och uttryck) är näraliggande; för att vara relevant vid tillämpningen av lagstiftningen måste identiteten på

något sätt ha manifesterats utåt, dvs. ”ha uttryckts” (jfr prop. 2007/08:95 s. 117).

Prop. 2017/18:59
Bilaga 5

Ett annat förslag i remissen är att orden ras och rasmässig ersätts med ”föreställning om ras” i ett antal bestämmelser, bl.a. i straffstadgandena om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering.

Könsidentitet eller könsuttryck

Med det i remissen föreslagna utvidgade tillämpningsområdet för brottet hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken begränsas den grundlagsfästa yttrandefriheten.

Enligt 2 kap. 20 § regeringsformen får yttrandefriheten begränsas genom lag, dock bara i den utsträckning som medges i 21–24 §§. Yttrandefriheten får enligt 23 § begränsas med hänsyn bl.a. till allmän ordning och säkerhet och förebyggandet och beivrandet av brott eller om i övrigt särskilt viktiga skäl föranleder det. Enligt 21 § får begränsningar göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den.

Stor restriktivitet bör iaktas när det gäller att föra in nya grupper under det skydd som bestämmelsen om hets mot folkgrupp ger. I ett tidigare lagstiftningsärende gjordes bedömningen att det saknades belägg för att hetspropaganda mot transpersoner som grupp skulle ha skett på ett sådant sätt att det kunde motivera en ytterligare begränsning av yttrandefriheten (se prop. 2001/02:59 s. 39).

Som framhålls i remissen måste det krävas ett mer påtagligt behov för att kriminalisera hets mot gruppen transpersoner. I det nu föreliggande lagstiftningsärendet är det tillkommande beredningsunderlaget inte särskilt omfattande. Huruvida intresset att skydda transpersoner är ett tillräckligt skäl för att genomföra begränsningar i yttrandefriheten är i grunden en värderingsfråga. Lagrådet motsätter sig inte att gruppen transpersoner ges ett starkt straffrättsligt skydd.

Den nya ansvarsgrunden (”anspelar på könsidentitet eller könsuttryck”) är avsedd att främst få betydelse för just gruppen transpersoner. Men enligt förslaget omfattar den inte bara sådana personer utan även alla som har en könstillhörighet som stämmer överens och alltid har stämt överens med den egna könsidentiteten eller det egna könsuttrycket. Också hets mot kvinnor och män som inte är transpersoner ska kunna bestraffas som hets mot folkgrupp. Den nya kriminaliseringen ska med andra ord ge alla människor samma skydd.

I beredningsunderlaget finns det inget som visar att det behövs ett straffrättsligt ansvar som sträcker sig så långt. Det breda tillämpningsområdet har enligt remissen valts för att transpersoner i lagtexten inte ska pekats ut som avvikande, skäl som i sammanhanget inte kan tillmätas betydelse. Vidare återopas att nuvarande ansvarsgrunder är allmänt hållna.

Enligt Lagrådets mening är det tveksamt om intresset att skydda gruppen transpersoner mot hets mot folkgrupp gör det nödvändigt att begränsa yttrandefriheten så långt som föreslås i remissen genom att låta regleringen omfatta all könsidentitet och allt könsuttryck. Det kan ifrågasättas om förslaget i detta avseende är förenligt med regeringsformens krav. Till detta ska läggas – vilket utvecklas i det följande – att brottet

hets mot folkgrupp kan sägas omfatta gruppen kvinnor och gruppen män; i praktiken blir det nästan omöjligt att skilja på kön och könsidentitet eller könsuttryck. Förslaget är särskilt betänkligt, eftersom det ska bli ett tryckfrihetsbrott att uttrycka missaktning för en grupp på ett sätt som anspelar på könsidentitet eller könsuttryck.

Enligt remissen är tanken med den föreslagna utvidgningen av det straffrättsliga ansvaret för hets mot folkgrupp och olaga diskriminering att hets mot gruppen kvinnor eller gruppen män, liksom diskriminering av en kvinna eller en man, fortfarande ska hållas utanför det straffbara området.

Som också sägs i remissen kommer det emellertid att bli svårt att i praktiken avgöra omfattningen av det straffrättsliga ansvaret.

Utslagsgivande för frågan huruvida ansvar för hets mot folkgrupp föreligger ska vara om det rör sig om en anspelning just på könsidentitet eller könsuttryck och inte på könet. Åtskillnad måste göras mellan å ena sidan sådana uttalanden och meddelanden som anspelar på tillhörighet till någon av grupperna kvinnor och män (dvs. kön) och å andra sidan sådana som anspelar på dessa gruppers könsidentitet eller könsuttryck. Vänder sig gärningsmannen mot gruppen kvinnor eller gruppen män, ska gärningen enligt remissen inte vara straffbar som hets mot folkgrupp. Om udden i stället riktas mot hur medlemmar i den grupp som uttalandet avser själva identifierar sig eller uttrycker sig med avseende på kön, ska det däremot vara fråga om hets mot folkgrupp.

Motsvarande överväganden ska enligt remissen göras i fråga om olaga diskriminering. Det ska utgöra olaga diskriminering att diskriminera en kvinna för att hon identifierar sig som kvinna eller en man för att han genom sin klädsel uttrycker sig på ett sätt som män brukar – men inte för att personen är kvinna eller man.

Även om det teoretiskt sett finns en skillnad mellan å ena sidan (biologiskt) kön och å andra sidan könsidentitet eller könsuttryck, lär det i praktiken inte gå att avgöra om ett hot eller en diskriminering beror på kön eller på könsidentitet eller könsuttryck, alternativt på såväl kön som könsidentitet eller könsuttryck.

Alldeles bortsett från att den föreslagna kriminaliseringen går längre än som behövs kan den enligt Lagrådets mening inte anses uppfylla de krav som måste ställas på straffrättslig lagstiftning. Frågan om en viss handling är straffbar eller inte blir beroende av en många gånger oklar och flytande gräns mellan en handling som riktar sig mot kön och en handling som avser könsidentitet eller könsuttryck.

Från legalitetssynpunkt är detta i hög grad betänkligt. Svårigheterna kan inte – såsom görs i remissen – avfärdas med hänvisning till att det blir en bevisfråga om hotet eller diskrimineringen gäller könsidentitet eller könsuttryck och inte kön. Att oklarheten vid läsning av lagtexten kanske i någon mån kan minska för den som tar del av förarbetena undanröjer givetvis inte problemet.

Tillämpningsproblem uppkommer också om ”könsidentitet eller könsuttryck” förs in i diskrimineringslagen. I den lagen används nu ”könsöverskridande identitet eller uttryck”. Begreppet definieras som att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön. Det nya uttryckssättet syftar till att utvidga diskrimineringsgrunden så att alla individer kommer

att omfattas av diskrimineringskyddet. Det konstateras samtidigt att det i praktiken främst är transpersoner som är i behov av skyddet.

Den nya diskrimineringsgrunden skulle alltså omfatta även den som anser sig ha en identitet som stämmer överens med det biologiska könet. Men sådana helt triviala situationer täcks redan av diskrimineringsgrunden kön. För Lagrådet ter det sig egenartat att då i stället – eller som ett alternativ – tillämpa den nu föreslagna nya diskrimineringsgrunden. Större rättsliga problem skulle uppkomma vid tillämpningen av de regler i lagen som ska gälla för kön men inte för könsidentitet eller könsuttryck (se exempelvis 2 kap. 12 a och 13 a §§ och 3 kap. 9 § diskrimineringslagen). Den frågan är inte uppmärksammas i remissen. Lagrådet hänvisar till vad som har anförts om den straffrättsliga lagstiftningen.

När det gäller förslaget att införa ”könsidentitet eller könsuttryck” i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken konstaterar Lagrådet att det redan nu utgör en försvårande omständighet att kränka transpersoner. Enligt vad som uttalas i förarbetena kan bestämmelsen tillämpas om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av transvestism eller transsexualism (se prop. 2001/02:59 s. 61). Så har bestämmelsen också kommit att tolkas. Det saknas därmed skäl för den föreslagna ändringen.

Med hänvisning till det anförda avstyrker Lagrådet att ”könsidentitet eller könsuttryck” förs in i de aktuella lagförslagen.

Vid denna bedömning saknas det anledning för Lagrådet att i övrigt kommentera den föreslagna regleringen eller de ställningstaganden i olika gränsdragningsfrågor som redovisas i remissen.

Frågan om en lagtekniskt godtagbar ordning för att åstadkomma det eftersträlvade skyddet för transpersoner bör övervägas vidare. Ett sätt kan vara att låta hets mot folkgrupp och olaga diskriminering omfatta även ”könsöverskridande identitet eller uttryck”, dvs. det begrepp som nu används i diskrimineringslagen.

Föreställning om ras

I remissen föreslås att orden ras och rasmässig ersätts med ”föreställning om ras” i vissa straffrättsliga och straffprocessuella bestämmelser och i utlänningslagen. Tanken är att lagtexten ska markera ett avståndstagande från idéer om att människor kan delas in i olika raser; det finns inte någon vetenskaplig grund för en sådan indelning. Avsikten är däremot inte att ändra bestämmelsernas tillämpningsområde.

Uttrycket föreställning om ras kommer ursprungligen från de överväganden som 1999 års diskrimineringsutredning gjorde (SOU 2001:39). Det ska anmärkas att utredningen dock inte presenterade några lagförslag där begreppet användes.

I enlighet med vad riksdagen i olika sammanhang har uttalat är det enligt Lagrådets mening önskvärt om ordet ras kan undvikas i författningar.

Frågan är dock komplicerad. En förutsättning för att ordet ras ska kunna utmönstras måste vara att detta inte riskerar att medföra ett svagare skydd för utsatta grupper. Skilda överväganden om lämpligheten av att använda ordet ras är nödvändiga, beroende på författningens närmare innebörd och utformning. Särskilda hänsyn måste tas i fråga om

straffrättsliga bestämmelser. Enbart det förhållandet att en författning använder ordet ras innebär inte heller att den kan anses utgå från en idé om att människor kan delas in i olika raser. Vidare ansluter flera av de aktuella författningarna till Sveriges internationella åtaganden. Det måste krävas att ändringen inte kan komma i konflikt med dessa åtaganden.

Lagrådet konstaterar att den lagtekniska utformningen också här är problematisk.

I remissen föreslås att lagtexten i 16 kap. 8 § brottsbalken om hets mot folkgrupp ändras så att det straffrättsliga ansvaret ska gälla den som i ett meddelande hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer ”på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras”. Enligt den nuvarande lydelsen gäller ansvaret den som hotar eller uttrycker missaktning med anspelning på ras. En liknande ändring föreslås i 16 kap. 9 § om olaga diskriminering, liksom i 29 kap. 2 § om försvårande omständigheter vid bedömningen av ett brotts straffvärde och i åtalsregeln i 5 kap. 5 §.

Mera allmänt kan noteras att användningen av ”ras” i dessa bestämmelser inte kan sägas innebära att lagstiftningen utgår från att människor kan indelas i raser. Lagens budskap är att en sådan indelning inte är försvarbar och därför ska motverkas straffrättsligt. Den i remissen föreslagna ganska omständliga omskrivningen skulle försvaga den nuvarande lagtextens raka och enkla avståndstagande till rastänkande.

Av större rättslig och praktisk betydelse är att den föreslagna lagtexten inte – som syftet är – behåller samma tillämpningsområde som den nuvarande. I själva verket skulle ett genomförande av förslaget medföra att det straffbara området ändras och begränsas.

I dag är regleringen av brottet hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken utformad så att man i lagtexten försöker beskriva en gärning som grundar sig på en uppfattning eller föreställning hos gärningsmannen eller ett särskilt klandervärt motiv för hans eller hennes handlande. Men som den nuvarande lagtexten är avfattad behöver denna föreställning inte utredas närmare. Det är tillräckligt att gärningsmannen i sitt hotfulla meddelande kan anses ha anspelat på ras, dvs. i princip ska en objektiv bedömning av detta göras. Den nuvarande lagtexten tar på så sätt sin utgångspunkt i föremålet för anspelningen, den grupp personer som ska skyddas.

Enligt den föreslagna lagtexten, och vad som anförs i utredningsbetänkandet, ska det avgörande i fortsättningen i stället vara vilka föreställningar om ras som finns hos den enskilde gärningsmannen (jfr SOU 2015:103 s. 156 och 282). Till skillnad från vad som nu gäller måste det därmed utredas vilken uppfattning gärningsmannen har i frågan om människor kan delas in på en sådan grund. Samtidigt kan naturligtvis inte alla sådana föreställningar vara relevanta; domstolen måste ta ställning till om det kan anses röra sig om en föreställning om ”ras”. Och många gånger lär det också vara så att gärningsmannen inte kan sägas ha några egentliga rasidéer utan bara rakt av uttrycker sig hotfullt eller missaktande med en mera allmän anspelning på rasföreställningar (jfr t.ex. NJA 1982 s. 128). Över huvud taget framstår det som olämpligt att det straffrättsliga förfarandet ska behöva inriktas på att få fram vilka tankar och idéer gärningsmannen kan ha.

Med remissens förslag måste gärningsmannens föreställning om ras dessutom på något sätt ha kommit till uttryck i det hotfulla meddelandet. Det är inte – som med nuvarande lagtext – tillräckligt att gärningsmannen i meddelandet anspelar på ras. Kravet för att det ska anses röra sig om en anspelning är i dag förhållandevis lågt. Även uttalanden som innefattar kränkande beskyllningar eller nedsättande handlingar som bara indirekt grundas på ras faller under straffansvaret; också bara en indirekt hänvisning till en kränkande benämning på ras omfattas (jfr NJA II 1948 s. 357).

Med remissens förslag torde det i och för sig vara tillräckligt att gärningsmannens rasistiska föreställning kommer till indirekt uttryck i meddelandet. Det står ändå klart att det straffbara området inte skulle sträcka sig så långt som det nuvarande, där det räcker med ett konstaterande att gärningsmannen hänsyftar på ras. Inte heller framstår det som ändamålsenligt att denna ansvarsgrund ska skilja sig från ansvar för anspelning på t.ex. hudfärg eller etniskt ursprung, särskilt som lagtextens beskrivningar av de skyddade grupperna delvis sammanfaller.

Motsvarande invändningar kan riktas mot den föreslagna utformningen av 16 kap. 9 § brottsbalken om olaga diskriminering.

Dessa straffrättsliga bestämmelser ansluter till FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Enligt Lagrådets mening är det inte givet att det mera begränsade tillämpningsområdet som remissens förslag innebär är i samklang med konventionens krav.

Det ska också anmärkas att motsvarande diskrimineringsförbud i Europakonventionen och EU-stadgan gäller särbehandling på grund av ”ras”. Europakonventionens och stadgans förbud kommer att vara parallellt tillämpliga med de föreslagna nya bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering. Konsekvenserna av detta förhållande berörs inte i remissen, som utgår från att tillämpningsområdet för straffbestämmelserna består oförändrat.

Förslaget innebär särskilda svårigheter när det gäller lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Genom lagen ska Sverige uppfylla sina förpliktelser enligt Romstadgan. Stadgans reglering av folkmord och brott mot mänskligheten utgår närmast från en objektiv bedömning av om den angripna folkgruppen är rasmässigt bestämd (jfr artiklarna 6 och 7). Enligt Lagrådets uppfattning kan det ifrågasättas om den i remissen föreslagna omskrivningen – bestämd utifrån en föreställning om ras – inte kommer i konflikt med stadgans krav. I tidigare lagstiftningsärenden har bedömningen gjorts att den svenska lagtexten bör ligga nära stadgans utformning (prop. 2013/14:146). Det kan tilläggas att redan det i stadgan och lagen använda ordet ”rasmässigt” ger uttryck för en distansering.

Med hänvisning till att lagändringarna lagtekniskt är utformade så att de skulle medföra ett sämre skydd för utsatta grupper avstyrker Lagrådet förslaget att ”ras” och ”rasmässigt” ersätts med ”föreställning om ras” i de remitterade författningarna.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 30 november 2017

Närvarande: statsrådet Wallström, ordförande, och statsråden Lövin, Y Johansson, M Johansson, Baylan, Hultqvist, Regnér, Hellmark Knutsson, Bolund, Bah Kuhnke, Strandhäll, Shekarabi, Fridolin, Eriksson, Linde, Ekström, Fritzon, Eneroth

Föredragande: statsrådet M Johansson

Regeringen beslutar proposition 2017/18:59 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner.